60999

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1999 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

● 20 август, №34 (3521) ●

БИРИНЧИ ЧАҚИРИҚ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИНИНГ ЎН БЕШИНЧИ СЕССИЯСИ ТЎҒРИСИДА

А Х Б О Р О Т

19 август куни Тошкентда биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн бешинчи сессияси иш бошлади. Парламент сессияси ишида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов иштирок этмоқда.

Мажлислар залида Вазирлар Маҳкамаси аъзолари, республика ташкилотларининг раҳбарлари, хорижий давлатлар элчилари ва дипломатия корпуси вакиллари, республика ва хорижий оммавий ахборот воситаларининг мухбирлари ҳозир бўлишган.

Сессияни Олий Мажлис Раиси Э.Халилов бошқарди.

Олий Мажлис сессиянинг ишчи органи -котибиятни тузди, кун тартибини тасдиқлади.

Депутатлар Олий Мажлис ва унинг раҳбариятининг 1995-1999 йиллардаги фаолияти ҳақидаги ҳисоботини муҳокама қилишга киришди. Унда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг раиси А.Орипов, Андижон вилояти Жалалқудуқ тумани ҳокими М.Эгамова, Ўзбекистон ёшлари «Камолот» жамғармаси раиси Ҳ.Абдураимов, Ўзбекистон Республикаси Инсон ҳуқуқлари бўйича миллий маркази директори А.Саидов, Сирдарё вилояти Ховос тумани ҳокими Р.Турдиев, Ўзбекистон халқ демократик партияси Қашқадарё вилоят кенгашининг биринчи котиби Ф.Омонов, «Адолат» социал демократик партиясининг биринчи котиби, Тошкент давлат биринчи тиббиёт институти ректори Т.Даминов, Тошкент шаҳридаги «Интер-Осиё» корпорацияси бошқаруви раиси К.Йўлдошев, Қорақалпоғистон Республикаси Беруний тумани марказий касалхонаси бўлим мудири Б.Оразалиев, Самарқанд тумани ҳокими Р.Ҳакимова, Хоразм вилояти Боғот тумани ҳокими Ш.Хўжаниёзова иштирок этди.

Президент Ислом Каримов сессия иштирокчилари ҳузурида нутқ сўзлади. Давлатимиз бошлиғи мустақил тараққиёт йилларида Ўзбекистон эришган ютуқларни алоҳида таъкидлаб, ислоҳотларни амалга оширишда, жамиятда тинчлик ва барқарорликни сақлаб туришда, мамлакат ҳаётининг барча соҳаларидаги туб ўзгартишларни ҳуқуқий жиҳатдан таъминлашда парламентнинг катта ўрин тутганини қайд этди. Президентимиз бўлажак парламент сайлови масалаларига батафсил тўхталиб, барча сиёсий партияларни сайловолди сиёсий курашини ҳалол, маърифий ўтказишга чақирди. Ўринсиз ваъдалар беришдан, ортиқча шов-шувлар ва сохта обрў кетидан қувишдан тийилишга чақирди. (Нутқ матбуотда эълон қилинмоқда).

Депутатлар Олий Мажлис ва унинг раҳбариятининг 1995-1999 йиллардаги фаолияти ҳақидаги ҳисоботини маъқулладилар, тегишли қарор қабул қилдилар.

Молия вазири Р.Азимов депутатларга 1999 йилнинг биринчи ярмида Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети ижроси тўғрисида ва Ўзбекистон Республикасининг 2000 йилги асосий макроиқтисодий истиқбол кўрсаткичлари ва Давлат бюджетининг параметрлари ҳақида ахборот берди. Олий Мажлис Бюджет, банк ва молия масалалари қўмитаси раиси А.Аҳадов қўшимча маъруза қилди.

Бу икки масалани муҳокама қилишда «Файз» акциядорлик холдинг компаниясининг бош директори М.Азимова, Фарғона шаҳри ҳокими А.Мўминов, Жиззах вилояти болалар шифохонасининг бош врачи Ҳ.Алимова, Қорақалпоғистон Республикаси Тўрткўл туманидаги «Шўрахон» ширкат хўжалиги бошқаруви раиси А.Абдукаримов иштирок этди. Депутатлар 1999 йилнинг биринчи ярмида Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг ижроси тўғрисидаги ҳисоботни тасдиқладилар ҳамда Вазирлар Маҳкамаси тақдим этган Ўзбекистон Республикасининг 2000 йилги асосий макроиқтисодий истиқбол кўрсаткичларини ва Давлат бюджетининг параметрларини маъқулладилар.

Кечки мажлис «Ўзбекистон Республикасининг сайлов тўғрисидаги қонун ҳужжатларига ўзгартишлар киритиш ҳақида»ги Қонун лойиҳасини кўриб чиқиш билан бошланди. Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитаси раиси Н.Исмоилов маърузасидан сўнг депутатлар бу Қонунни қабул қилдилар.

Иқтисодий ислоҳотлар ва тадбиркорликни ривожлантириш қўмитаси раиси А.Йўлдошев депутатларга «Баҳолаш фаолияти тўғрисида»ги Қонун лойиҳасини иккинчи ўқишда тақдим этди. Қонун лойиҳасини муҳокама қилишда Самарқанд вилояти Ургут туманининг «Алишер Навоий номидаги халқ корпорацияси раиси А.Зиёев, Сирдарё вилоятидаги Ширин шаҳри ҳокими И.Эрбеков, Тошкент вилояти «Янгийўл ёғ-мой» акциядорлик жамияти раиси М.Худоёров иштирок этди. Олий Мажлис «Баҳолаш фаолияти тўғрисида»ги Қонунни қабул қилди.

Сессияда Меҳнат ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш қўмитаси раиси Г.Йўлдошева «Гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддалар тўғрисида»ги Қонун лойиҳаси ҳақида маъруза қилди. Шу масала юзасидан Урганч қурилиш коллежи директори И.Бойжонов ва Ўзбекистон ёшларининг «Камолот» жамғармаси раиси Ҳ.Абдураимов ўз фикрларини айтди. Депутатлар «Гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддалар тўғрисида»ги Қонунни қабул қилдилар.

Иқтисодий ислоҳотлар ва тадбиркорликни ривожлантириш қўмитаси раиси А.Йўлдошев парламентга «Табиий монополиялар тўғрисида»ги Қонуннинг янги таҳрирдаги лойиҳасини тақдим этди. «Сурхонгўштсутсаноатсавдо» акциядорлик компанияси бошқаруви раиси Х.Қиличев ҳамда Тошкент вилоятидаги темир-бетон маҳсулотлар заводи директори Б.Халилов сўзга чиққанидан сўнг сессия «Табиий монополиялар тўғрисида»ги Қонуннинг янги таҳририни қабул қилди.

Меҳнат ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш қўмитаси раисининг ўринбосари М.Содиқова «Одамнинг иммунитет танқислиги вируси билан касалланишининг (ОИВ касаллигининг) олдини олиш тўғрисида»ги Қонун лойиҳаси ҳақида депутатларга ахборот берди. Самарқанд вилояти Пастдарғом тумани ҳокими Ш.Исанов ва Сирдарё вилояти Гулистон шаҳридаги туғруқхона бош врачи М.Ҳожиматова сўзга чиққанидан сўнг мазкур Қонун қабул қилинди.

Сессияда Саноат, энергетика, транспорт, алоқа ва аҳолига хизматлар кўрсатиш қўмитаси раиси И.Кочмарик «Йўл ҳаракати хавфсизлиги тўғрисида»ги Қонун лойиҳаси ҳақида маъруза қилди. Қонун лойиҳасини муҳокама қилишда Тошкент шаҳар «Интранс» акциядорлик жамияти раиси Б.Қосимов ва Ўзбекистон Халқ демократик партияси Хоразм вилояти кенгашининг биринчи котиби Ғ.Машарипов иштирок этди. Бу Қонун ҳам қабул қилинди.

Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ўн бешинчи сессияси 20 августда ўз ишини давом эттиради.

МУСТАҚИЛЛИК — БОҚИЙ ҒУРУР

ШЕЪР — СЕҲР ДАРЁСИ

Мангу лаҳза

Миртемир домла «Устозга атаганим» номли Ойбекка бағишланган гўзал бир шеърида «Шеър — ҳикмат дарёси, сеҳр дарёси», деб ўзининг илҳом соатларида нурланган ва шу сеҳр дарёсига ғарқ бўлган ҳолатини ифодалаган эди. Шоирнинг

ижодий сафарлар пайтидаги «тўлғоқ» тутган ҳолатини кўрган замондошлар унинг ҳамма нарсани — ҳатто ҳозиргина суҳбатлашиб ўтирган дўст-ёрларини ҳам унутиб, ижодга берилгани ҳақида кўп ва хўп ёзганлар.

Ижодий жараён табиати ғоят антиқадир. Кимдир ижодхонасига кириб, ташқи оламдан буткул узилган пайтдагина илҳом париси билан юзма-юз тўқнашади. Кимнингдир ижод қилиши учун сершовқин ва серғалва кун ўтиб, табиат зулмат қўйнига чўкиши ва юлдузларнинг мафтункор чеҳралари кўкдан жилва бериб туриши даркор... Миртемир учун илҳомнинг «махсус соатлар»и бўлмаган. У ярим тунда ҳам, тонготарда ҳам, дўстларнинг сержаранг давраларида ҳам, Қорақалпоғистоннинг саратон қуёшидан ҳансираган даштлари-ю расмий йиғилиш залларида ҳам «сеҳр дарёси»га ғарқ бўлаверган. У ҳатто қайнаб турган фаслларида қўлига қалам олса бўлди — ёзиб кетаверарди.

Каъбамсан, Шеърият, эзгу эҳромим,
Оғу ҳам бол тўлиқ бебаҳо жомим.
Айрилиқ ва ишқим, умиду армон,
Уйқусиз тунларим — жиндак илҳомим.

Керакмас инжу ҳам сенсиз, ҳақиқ ҳам,
Керакмас шаддод ҳам сенсиз, дақиқ ҳам.

Ҳаёт ҳам мен учун сенсиз бемаъни,
Сенсиз ўтмасин-да ҳатто дақиқам.

Шоир ўзининг Шеъриятга бўлган меҳр-муҳаббатини, уни руҳий оламнинг Каъбаси деб билишини, унинг олдидаги масъулиятини шундай ўйноқи пардаларда тараннум этган. Бундай жўшқин ва баландпарвоз сатрларни, кўксида ғам ва аламнинг ҳатто енгил оҳанглари ҳам бўлмаган шеърларни ўқиган китобхон Миртемирнинг ҳаёти шавқ-завқ денгизи ичида кечган, деб ўйлаши мумкин. Ҳолбуки, у бутун умри давомида озмунча азобларни чекмади. Авжи йигит ёшида, ҳали гўшанга ҳиди баданидан аримаган кезларида қамалиб, Москва — Волга канали қурилишига юборилган, 30-йиллардаги Россиянинг аёзли қишида совуқдан қотиб қолиб, бетон эритмаларига қўшиб юборилган ватандошларини кўрган Миртемир сўнгги нафасига қадар мустабид тузумнинг «ўйинлари»дан қўрқиб, бепоён ва беадад ҳадик остида яшади. У фақат илҳом соатларидагина Димитров лагерида берилган бўтқаларнинг аччиқ таъмини унутди, тузум тарқатган қўрқувни енгди, ўзи яшаётган замон ва макондан кўтарилиб, илоҳий туйғулар чаппор урган кенгликдан нафас олди. Бу — ўзини енгиш эди. Давр устидан ҳукм чиқарувчи, абадиятга даҳлдор асарларни ёзиш эса Миртемирнинг жасорати эди!

Бугун Миртемирнинг тириклар оламини тарк этганига йигирма йилдан ошди. Йигирма йил ҳар қандай кишига холисона баҳо бериш учун етарли муддат. Аммо адабиётшунослар ҳали ҳам Миртемирнинг XX асрнинг буюк шоирларидан бири бўлганини ҳис этиб улгурганларича йўқ. Китобхонлар эса улар учун куйиб-ёнган, улар руҳиятига чақмоқ бўлиб киришга интилган, дарду аламларини ўтли нафаси билан пуркаб ташламоқчи бўлган Шоирни секин-аста унутиб бормоқдалар.

Бугун Сизнинг эътиборингизга ҳавола этилаётган суратда ижод оғушидаги Миртемир худди ҳайкал сингари жонсизланиб, ҳолсизланиб турибди. Унинг чеҳрасида ҳаёт асари йўқ. Бу чеҳра тирик одамдан кўра кўпроқ жонсизлар юзидан олинадиган ниқобни эслатади. Фақатгина унинг қўлидаги сигаретадан кўтарилаётган дудгина Шоирнинг тирик эканидан, шеъриятнинг сеҳр дарёсига ғарқ бўлганидан шаҳодат бериб турибди.

Миртемирнинг қаламкаш биродари Саид Аҳмад олган бу суратга тикилар экансиз, шоир тилидан бундай сўзлар оҳиста оқаётгандек бўлади:

Розиман, ризоман, ўла-ўлгунча
Халқим деб ўлдим.
Халқим нима бўлса, мен ўша бўлдим,
Юрагим, бўғилма, ўртанма бунча!

Бугун Шоирнинг халқи Истиқлолга эришиб, у кўрмаган замонларга етиб келди. Шундай қутлуғ айёмда ардоқли шоиримиз Миртемирни ҳам бир дақиқа бўлса-да эслаб, унинг номини ҳурмат билан тилга олайлик.

Наим КАРИМОВ

Суратда — танлов ғолиби Шаҳло РУСТАМОВА

ҚЎШИҚ — МИЛЛАТ ҚАЛБИ

Танлов

Одатда, қўшиқ ёки қўшиқчилик, қўшиқлар танлови тўғрисида ёзганимизда, кўпинча сарлавҳага шу сўзларни танлаймиз. Ва, аминмизки, гўзал ва баркамол ҳар бир қўшиқда миллатнинг қалби, кечмишлари, орзу-умидлари ва, ҳатто, маънавий-маърифий тараққиёт даражаси ўз ифодасини топади. Неча минг йиллардан бери куйланиб келаётган, минг йиллар аввалги тингловчини ҳам, бугунги мухлисни ҳам сел қилиб оқизаётган мумтоз қўшиқларимиз мисолида бу гапни баралла айтиш мумкин. Қўшиғига қараб халқини, миллатини таниса бўлади, деган гап бежиз айтилмаган.

Қўшиқ — даъваткор сўз, даъваткор оҳанг. Нимага даъват этади у? Албатта, эзгуликка, яратишга, бардош беришга, енгиб ўтишга, чекинмасликка, жасоратга! Тарихда шундай қўшиқлар бўлганки, уларнинг ҳар бир сўзи ёв томонга ўқ бўлиб учган, ҳар бир зарби момоқалдироқдек чақнаб, ғанимларга даҳшат солган. Шундай қўшиқлар бўлганки, ҳар бир сўзи илоҳий малҳам мисол одамларни, миллату элатларни очлик, чорасизлик, ночорлик исканжасидан бешикаст олиб чиққан, уларга нажот йўлини кўрсатган, вужудларига қувват бағишлаган.

Мамлакатимизда тўртинчи бор ўтказилган «Ўзбекистон — Ватаним маним» шиори остидаги қўшиқ байрамининг бу йилги якунлари тўғрисида ўйлар эканман, хаёлимдан шу мулоҳазалар ўтди. Халқимизнинг яхши бир анъанасига айланиб қолган бу байрам мамлакатимизнинг барча туманлари, шаҳар ва вилоятларида, уюшқоқлик билан десам эскича бўлар — бағоят самимий бир руҳда ўтди. Ташкилотчилар «Қани, ким қатнашади танловда?» дея жонҳалаклик қилишгани йўқ, ҳамма жойда байрам яхши кайфиятда ўз-ўзидан бошланиб кетди. Албатта, минглаб каттаю кичик саҳналарда ижро этилган қўшиқларнинг ҳаммасини ҳам ижобий баҳолаш қийин, аммо мақсад — шу байрам муносабатида одамларнинг руҳини кўтариш, уларни эзгу ишларга даъват этиш эди — шунга эришилди. Ва, энг муҳими, аввалги йиллардаги каби, қанчадан-қанча янги номлар, овозлар, оҳанглар кашф этилди.

Ҳашаматли «Туркистон» саройида бўлиб ўтган якунловчи босқичда ҳакамлар ҳайъати фарғоналик ёш хонанда Шаҳло Рустамова ижросидаги «Огоҳ бўлинг» қўшиғини (Иномжон Турсунов шеъри) ғолиб деб топдилар. Айтиш жоизки, Шаҳло бугунги замонавий эстрада саҳнамизга чақиндек кириб келди. Ёдингизда бўлса, у Жиззах шаҳрида ўтказилган эстрада қўшиқлари танловида ҳам муваффақиятли қатнашган эди. Бу галги ютуқ эса хонанданинг ижоди кун сайин ўсиб бораётганидан далолат беради. Фақат бир мулоҳаза шуки, Шаҳло ўз йўли, ўз услубини топиш борасида ҳали кўп изланиши керак. У куйлаётган қўшиқлар ижроси бошқа юлдуз хонандалар ижросидан фарқ қилиши, қўшиқчилик санъатимизни янги бир ижро йўли билан бойитиши зарур. Бу гап фақат Шаҳлога эмас, танловда қатнашган кўпгина бошқа ижрочиларга ҳам тааллуқли. Бордию бунга эришилмаса, бир-икки кўрик-танловдаги ютуқлар билан изланиш тўхтаб қолса, дуруст бўлмас. Жуда кўп хонандаларимиз саҳнадаги неча йиллик умрлари давомида ўз йўлларини топа олмай, бошқа номдор санъаткорларнинг сояларида қолиб кетаётганлари бугунги умидли ёшларимизга сабоқ бўлиши даркор.

Иккинчи ўрин Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университетининг хор жамоаси ижро этган «Соғиниб уйғонар тонглар» (Нормурод Нарзуллаев шеъри, Аваз Мансуров мусиқаси), сурхондарёлик Манзура Қодирқулова ижросидаги «Алпомишни куйлаб», навоийлик Шерзод Остонов куйлаган «Дунёларни кучди ўзбек деган ном» (Муҳаммад Юсуф шеъри, Алишер Икромов мусиқаси) қўшиқларига берилди.

Учинчи ўринга Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов номидаги Қарши мусиқали драма театри жамоаси томонидан ижро этилган «Ўзбекистон» (Абдулла Орипов шеъри, Дилшод Аъзамов мусиқаси), Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Нуриддин Ҳайдаров ижро этган «Ватаним Ўзбекистон» (Н. Бекмирзаев шеъри, М. Мадраҳимов мусиқаси), сирдарёлик Шерзод Одинаев куйлаган «Биз озод болалармиз» (Ҳалима Аҳмедова шеъри, Алишер Икромов мусиқаси) қўшиқлари муносиб кўрилди.

Бухоро вилояти Ғиждувон тумани болалар ва ўсмирлар ижодиёт марказининг вокал-чолғу ансамбли, қорақалпоғистонлик Сарвиноз Аннақулова, андижонлик Дурдона Юсупова танловнинг рағбатлантирувчи мукофотларига сазовор бўлдилар. Яна бир неча ижрочиларга турли жамоат ташкилотлари, вазирлик ва идораларнинг қимматбаҳо совринлари топширилди.

Якуний фикр сифатида шуни айтиш жоизки, қўшиқ байрамини ташкил этиш иши, шубҳасиз, йилдан-йилга такомиллашиб бормоқда. Аммо танқидбоп ўринлар ҳам йўқ эмас. Энг аввало, ижрочилар қўшиқ матнларини танлашда аввалдан маълум ва машҳур шеърларга кўпроқ эътибор бермоқдалар. Қўшиқ байрамидан кўзда тутилган мақсадлардан бири — янги қўшиқларнинг пайдо бўлиши, янги овозларни кашф этиш эканлигини унутмаслик керак. Иккинчи мулоҳаза — ҳаваскор ижрочилар танлов саҳналарида жонли овозда куйлаётганларида, номдор ҳофизларимиз жонларини койитмай, ўргилай, фонограмма деб туришлари жуда ғалати. Бу масалада кейинги танловгача бир қарорга келиб олиниши жуда ҳам зарур. Ва ниҳоят, кўпгина номерлар қўшиқдан кўра адабий-бадиий композиция бўлиб кетган — рақслар, саҳна ҳаракатлари, оммавий кўринишлар соясида қолиб кетган қўшиқни баҳолаш жуда қийин. Балким, бундай композицияларни алоҳида жанр ёки тематик мавзу мақомида белгилаб қўйиш зарурмикин. Бу ҳақда ҳам ўйлаб кўриш керак.

Бу мулоҳазалардан қатъий назар, қўшиқ байрами мамлакат миқёсида муваффақиятли ўтди, деб бемалол айта оламиз.

А. МЕЛИБОЕВ

Матбуотда Республика Вазирлар Маҳкамасининг «Ватан ва халқ озодлиги йўлида қурбон бўлган фидойилар хотирасини абадийлаштириш тўғрисида»ги қарори эълон қилинганига анча бўлди. Мазкур қарорда мустамлакачилик даврида шаҳид бўлган юртдошларимизнинг номини келгуси авлодларга етказиш мақсадида кўп жилдлик «Қатағон қурбонлари» хотира китобини яратиш ва нашр этиш ҳам кўзда тутилган. Бу улкан савобли ишлар жамоатчилик ёрдамида амалга оширилади, албатта.

Таниқли театр арбоби Искандар Мусобековнинг хотиралари Президентимиз ташаббуси билан бошланган хайрли ишдаги амалий ҳаракатдан бир нишонадир.

Набижон БОҚИЙ,
жамоатчилик комиссиясининг аъзоси

Искандар МУСОБЕКОВ

ТАЪҚИБ ОСТИДА ЎТГАН УМР

Менинг бобом ўзига тўқ киши эди. Унинг исми Мусо бўлиб, унга мурожаат этсалар «бек» қўшимчаси билан исмини жуфт айтишарди. Бизнинг шажарамизда «Мусабековлар» фамилияси шу йўсинда пайдо бўлган.

Дадам Эмин Мусобеков 1892 йили Хитойда, Қошғар шаҳрида туғилган. Дастлаб Шанхайда таълим олган, сўнгра Парижда молия-иқтисод коллежини тамомлаган. У ўзбек, уйғур, хитой, француз ва рус тилларини мукаммал биларди. Париждан таҳсилни тугатиб қайтгач, бобом уни Пекинда йирик молиячи билан таништириб қўяди. Бу молиячининг кўпгина мамлакатларда хусусий банклари бўлиб, шу жумладан, Қўқон шаҳридаги «Рус-Осиё банки» ҳам унинг тасарруфида эди. Дадам ана шу банкка ваколатли вакил — банкчи этиб тайинланади. Ҳозир бу вазифадаги ходимлар «банк бошқарувчиси» деб аталади.

Онамнинг исми Ҳалима бўлган. Онамнинг отаси фабрикачи эди. Унинг корхонаси Тошкент шаҳрида жойлашган бўлиб, Андижон шаҳрида шохобчаси (филиали) бор эди. Фабрикада файтонлар, тўрт ғилдиракли усти очиқ ва соябонли аравалар, отларнинг эгар-жабдуқлари ишлаб чиқарилган.

Онамнинг отаси — Саҳобиддин бобом новча, келишган, узун мўйловли киши эди. Башанг кийиниб юришни яхши кўрарди. Ёзда оқ шойи кўйлак кийса, қишда оқ жундан тўқилган кўйлак киярди. Белида мудом қора атлас белбоғи бўларди. Оёғида қора этик, ингичка, узун ҳассасини ҳеч қачон қўлдан қўймасди. Бобом оқ от қўшилган бир ўриндиқли файтонни битта ўзи миниб юрарди, аравакаш ёлламасди.

Дадам билан онамнинг танишуви жуда қизиқ бўлган экан. Дадам иш юзасидан Тошкентга тез-тез келиб турар, Қўқондаги банкда хизмат қиладиган ва айни чоғда хат-ҳужжат ташийдиган чопарнинг хонадонида қўноқ бўларкан. Ўша чопар бобомнинг ён қўшниси бўлиб, дадам Тошкентга ташриф буюрган пайтлари баъзан қўшни қизга кўзи тушиб қолган. Ўша пайтларда

Давоми 2-бетда

БУЗИШ УЧУН ҚУРМАЙЛИК

Нақд гап

Халқ манфаати ва республика иқтисоди учун хизмат қиладиган йирик-йирик замонавий иншоотларнинг қурилиши, боғу роғларнинг яратилиши ва ишга туширилиши тиллардан тушмай, кўзларни қувонтирмоқда. Бундай қурилишлар пойтахтимиз Тошкент кўркига кўрк, ҳуснига ҳусн қўшиб, аҳоли турмуш тарзини яхшиламоқда.

Муҳим қурилишлардан бири транспорт воситалари ва пиёдалар ҳаракатини бетўхтов таъмин этиш мақсадида қурилган равон йўллар, ер ости йўлаклари, йўл усти кўприклари... шулар жумласидандир. Бунинг каби мустақиллик қурилишлари нафақат Тошкент шаҳрида, республикамизнинг барча вилоят, шаҳарларида тобора кўпроқ кўзга ташланмоқда.

Инсон манфаатлари учун хизмат қилаётган бу иншоотлар мустақиллигимизнинг шарофатидандир. Қамчиқ довонидаги қурилаётган йўл келажагимизнинг ёрқин тимсолидир.

Тошкент метрополитени билан туташ бўлган қулай ер ости ўтиш йўлларидан пойтахт аҳолисининг барчаси фойдаланишмоқда. Лекин кейинги вақтларда метро бекатлари билан туташ бўлган баъзи бир ер ости ўтиш йўлакларида савдо-сотиқ расталари кўпайиб кетганди. Улар аҳолининг бу ерларда бемалол юришлари, метроларга кириб-чиқишлари учун қийинчилик туғдира бошлаганди. Бу ҳақда матбуотимиз ҳам, жамоатчилик ҳам уз вақтида бонг уриб чиқди.

Воқеликни атрофлича ўрганиб чиққан Тошкент шаҳар ҳокимлиги метро бекатларидаги ер ости йўлакларида жойлашган барча дўконларни олдириб ташлатиб тўғри иш қилди. Метро бекатларидан савдо расталари олинди, бу иш-ку осонгина битди. Бироқ бу билан ҳамма муаммоларга чек қўйилдими? Келинг, ер остидан энди ер устидаги аҳволга кўчайлик. Шаҳримизда шошма-шошарлик ва пухта ўйланмасдан қурилган, ўз жойига тушмаган, савдо-сотиқ ва умум овқатланиш кичик корхоналари камми? Бундай режасиз қурилган қурилишлар жойларда кўплаб топилади. Бу ҳақда туман ҳокимликлари бош қотиришлари керак. Ачинарлиси шундаки, бу ўнғайсиз қурилган корхона эгаларининг аксарияти корхонасининг атрофини обод қилолмаётибди, озода сақлай олмаётибди. Натижада, қўшимча экологик ноқулайликлар юзага келмоқда.

Ўйламай қилинган иш, аввало, қуриш, сўнгра тезкорлик билан бузиш тараққиёти юксалаётган мустақил республикамиз ва унинг аҳолиси иқтисодига зарари оз эмас. Шу учун ҳозирги иқтисодий қийин шароитда ҳар қандай зарарли ишлардан сақланишимиз ва ҳимояланишимиз керак.

Кези келганда яна шуни қайд қилиш керакки, Тошкент шаҳрининг йирик ва серқатнов чорраҳаларида қурилган ер ости йўлакларининг баъзи бирлари таъмирталаб ҳолга келиб қолган. Кечалари йўлакдан ўтиш учун сесканади киши. Шаҳар ободончилиги мутасаддилари бу ҳолатни текшириб, чорраҳалардаги ер ости йўлаклари аҳволини тузатиш чорасини кўради, деган умиддамиз.

Абдусаттор АМИРОВ

ҲУРРИЯТНИ АВАЙЛАЙЛИК

Мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси у қандай лавозимни ёки хизматда бўлмасин, обод ва озод Ўзбекистонимиз келажаги учун масъул ҳисобланади. Назаримда, ана шундай масъулиятни ҳис этиб, эл-юрт истиқболи йўлида ёниб яшаётган инсонларни халққа таништириб бориш, намуна қилиб кўрсатиш, янада аниқроғи — улар ҳақида рисолалар, китоблар чоп эттириш улуғ вазифа. Айни вақтда истиқлол фидойилари ғалабаларидан ҳасад ўтида куйиб юрганлар ҳам борки, улар ҳали ҳам ўз «ҳовуз»ини қўмсайдилар. Биз қаламкашлар бундайларни ҳам жамият ривожидан ўз шахсий манфаатларини юқори қўювчи манқуртлар сифатида фош этмоғимиз лозим.

Бугун оқни оқ, қорани қора деб эмин-эркин фикр юритиш даврида яшаяпмиз. Ҳақдан ноҳақни, адолатдан хиёнатни ажрата билиш имкониятига эгамиз. Дўст ким, душман ким — бунинг фарқига бориш замони етиб келди. Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов «Биз умрмон юзини кўрдик» сарлавҳали суҳбатида феврал воқеаларини оғриқ билан эслаганликлари бежиз эмас, албатта. Зеро, биз бугун Президентимиз ёнида жипслашмоғимиз, елкама-елка туриб жоҳил ва нодон, ўз манфаатини кўзловчи кимсаларнинг қабиҳ ниятлари, кирдикорларини очиб ташлаш учун кескин курашмоғимиз лозим.

Ношукурчиликдан, манфур қотилликдан нарига ўтолмаган феъли бузуқларга нисбатан тарих ўз сўзини айтади, чунки бу жиноят икки дунёда ҳам кечирилмайди... Ахир халқимиз бу кунларни осонликча қўлга киритгани йўқ — қатағон йилларини эсланг, унга қадар очликдан қирилиб кетган юртдошларимизни эсланг, унга қадар маънавиятимизни оёқости қилганликларини эсланг! Мустабид тузум «инъом» этган озодлик ниқоби остида «марказ» ўтказган зуғумларни эсланг... Эҳ-ҳе эслайвериб, тўлиқиб кетади киши! Шундай экан, Ҳурриятни авайлайлик, мустақиллик шарофати билан эришган кунларимизнинг қадрига етайлик, унинг ҳар бир ҳаётбахш нафаси, ҳар зарра ютуғи бадиий — публицистик асарларимизда ўз аксини топсин!

Собир ЖАББОР

ТАЪҚИБ ОСТИДА ЎТГАН УМР

Боши 1-бетда

онам бўйи етиб қолган, ўн беш яшар, истараси иссиқ қиз бўлган. Онам эски мадрасанинг қизлар бўлимида таҳсил кўрган. У ўша мадрасанинг эрлар бўлимида таҳсил кўрадиган битта савдогар бойнинг Искандар исмли ўғлини ёқтирган. Бойнинг ўғли ҳам онамни кўз остига олиб қўйган. Лекин бирдан дадам пайдо бўладию онамга ишқи тушиб қолади. Бу пайтда дадам йигирма етти яшар бўлиб, аллақачон уйланган ва иккита фарзанд кўрган экан. Дадам совчи қўяди, Саҳобиддин бобом розилик беради ва 1917 йили улар турмуш қурадилар. Онамга зимдан ошиқу беқарор бўлиб юрган Искандар эса ниҳоятда хафа бўлади: «Саҳобиддин қизини банкчига сотиб юборди», деб таниш-билишларига хасрат қилади. Кўп ўтмасдан Қримга кетиб қолади, ўша ерда ВЧК-га (кейинчалик Шўро даврида бу идоранинг номи ГПУ — ОГПУ — НКВД эди) ишга киради. 1933 йили «полковник» унвонига эришган Искандар Тошкентга келиб, бизнинг хонадонимизда меҳмон бўлади ва менинг ҳам исмим «Искандар» эканини эшитиб ҳайратга тушади.

Бу воқеа қуйидагича бўлган экан. 1926 йили мен туғилганимдан сўнг дадам: «Ўғлимизга қанақа исм қўямиз?» деб онамдан сўрайди. Онам сукут сақлайди. Шунда дадам кулимсираб, онамга кутилмаган совға қилиш ниятида «Уни Искандар деб атаймиз», дейди. Онам бирдан йиғлаб юборади.

Тўй арафасида Саҳобиддин бобом дадамнинг олдига учта шарт қўяди: биринчидан, у Россия фуқаролигини қабул қилиши керак; иккинчидан, ҳеч қачон қизи мамлакатдан ташқарига олиб кетилмаслиги лозим; учинчидан, янги уй қурилиб, бу уй келинчакнинг номига расмийлаштирилиши даркор. Бобомнинг барча шартлари бажарилади.

Тўйдан сўнг дадам биринчи хотини билан ажрашиб, Хайринисо исмли қизини олиб келиш учун Қошғарга жўнаб кетади. У пайтда қизалоқ эндигина бир ёшга тўлган эди. Дадам қизи пианиночи бўлишини хоҳларди. Шу боис қизалоқ катта бўлгач, дастлаб уни мусиқа мактабига, сўнгра мусиқа йўналишидаги билим юртига ўқишга берди. Бироқ охир-оқибат у мусиқачи бўлмади, «Қизил қадам» колхозининг омбор мудирига турмушга чиқди.

Инқилобдан кейин дадам Бутуниттифоқ курортлар бирлашмасининг бошқарувчиси вазифасида ишлайди. У жуфт от қўшилган, икки ўриндиқли файтонда юрарди. Хизматга роппа-роса 9.30да кетиб, 16.00да қайтар эди. У пайтлари мамлакатда беш соатлик иш куни жорий этилган эди. Дадам тушлик қилиб олгач, бир оз ором оларди. Оқшом чоғлари кўпинча уйимизга меҳмонлар келишарди, улар қарта ёки шахмат ўйнашарди. Онам пиширган жиззали нонлар, тортлар, варақи сомсаларни меҳмонлар мақтаб-мақтаб истеъмол қилишарди. Бундай тансиқ таомлар тайёрлашни у тоғасининг новвойхонасида ўрганиб олган эди. Уйимизда улкан рус печкаси бўларди, онам унга бировни яқинлаштирмасди — бекалик юмушларини ўзи бажарарди.

Эсимда, меҳмонлар орасида калласи катта киши бўларди. Мен ундан жуда қўрқар эдим. Кейинчалик суратидан билсам, у киши Марказқўм котиби Усмон Юсупов экан.

Хитойда истиқомат қиладиган Мусобек бобом 1930 йили вафот этди. Дадам ниҳоятда қайғурди, йиғлади. 1933 йили отамнинг онаси — Ҳурихон бувим бизникига меҳмон бўлиб келди. Мен уни «катта буви» дердим. У мени ўзи билан Қошғарга олиб кетмоқчи бўларди ва тез-тез: «Мен сенга хўтик, тойчоқ совға қиламан. Битта ўзинг файтонда гердайиб юрасан!» деб кўнглимни овларди. Дадам ломмим демасди, лекин онам Қошғарга кетишимни асло истамасди.

1938 йилнинг 12 январ куни дадам уйга қайтмади. Биз тун бўйи кўзимиз тўрт бўлиб кутиб ўтирдик. Эртаси куни эрталаб дадамнинг ишхонасига бордик. Битта ходиманинг айтишича, ўртоқ Мусобековнинг ҳузурига қандайдир ҳарбий киши ташриф буюрибди ва улар биргаликда ишхонадан чиқиб кетибдилар. Кейин дадам ишхонага қайтибдию: «Агар йўлланма бериладиган муддат келиб қолса, менсиз ҳал қилаверинглар. Мана, сейфнинг калитлари»,дебди.

Онам икковимиз аввал ҳайратландик, кейин ўзимизни йўқотиб қўйдик. Чунки дадамнинг Искандардан бошқа ҳарбий таниш-билишлари йўқ эди. Искандар эса ўша пайтда Қримда эди.

Ҳамма касалхоналарга бориб дадамни сўроқладик, ҳатто ўликхонага ҳам бориб келдик, лекин ҳеч қаерда йўқ эди. Кутилмаганда эрталабки соат тўртда учта ҳарбий киши уйимизга бостириб кириб,ордерни кўрсатишдию бирдан тинтувни бошлаб юборишди. Тинтув соат ўн иккигача давом этди. Улар ҳеч нарса топиша олмади, фақат ов милтиғини олиб кетишди, холос. Шундагина дадам «халқ душмани» сифатида ҳибсга олинганини билдик.

Дадам ҳибсга олингач, барча қариндошларимиз биздан юз ўгирдилар. Улар бизникига келишдан қўрқишарди. Биз шу пайтга қадар у тўғрисида ҳеч нарса билмаймиз.

Ҳар куни тонгги соат тўртда Соловьёв деган терговчи мотоциклда бизникига келарди. У онамга ўшқирарди. «Агар эринг кимлар билан дўст эканини, уйларингга кимлар келишини айтмасанг, ўзингни қамоққа оламан, болангни эса дайди болалар сақланадиган етимхонага ёки болалар қамоххонасига жўнатиб юбораман!», деб дағдаға қиларди.

Бу аҳвол то 1940 йилгача давом этди. Ҳар куни терговчи келиб онамни сўроқ қиларди. Онам оқшом чоғи иккита тугунчани ҳозирлаб қўярди: агар кечаси бизни олиб кетишадиган бўлса, каттароқ тугунча менга, кичикроғи ўзига эди.

Ўша пайтлари биз ит азобида ҳаёт кечирардик, ҳатто гадойлар ҳам биздан яхшироқ яшардилар. Онамнинг асаблари ниҳоятда путурдан кетди. Бир куни у гастрономга кирди. Пештахтада турган шоколадни кўриб қолди ва битта плиткасини олиб қочиб кетди. Уни пайқаб қолган сотувчи ортидан югурди: «Ўғрини ушланглар, ўғрини!» деб қичқирди. Ҳаллослаб кетаётган сотувчини қандайдир йўловчи тўхтатиб: «Бизнинг ҳақимиздан уриб қолаётганинг етмагандек, бечора аёлнинг орқасидан лўкиллаб чопишга уялмайсанми?! Ахир, ўша сабил қолгур шоколад бор-йўғи 70 тийин туради-ку!», деб танбеҳ берди. Сотувчи изза бўлиб орқасига қайтди. Мен бўлсам, онамнинг изидан югурдим.Онам ўпкасини босолмай йиғлар, бизни оғир аҳволга солганларни ва отамни койир эди: «Қайси юз билан халқ душмани бўлди экан?! Нима учун «доҳиймиз» Сталинни ўлдирмоқчи бўлди экан?! Унга нима етишмасди?! Нега менга уйланди?!» У шундай деб саннаб-саннаб йиғлардию эриб битаётган шоколадни беихтиёр эзғиларди.

Кейин у қўлларини обдон ювди. Икковимиз ҳам ўша шоколадга қўл урмадик.

Мен у пайтлари олтинчи синфда ўқирдим. Одатда, рус тили ва адабиёти ўқитувчиси синфхонага кирган заҳоти: «Сизлар бахтли болаларсиз! Сталин бобомиз сизларга ёрдам беряпти, ғамхўрлик қиляпти. У болаларни яхши кўради. Афсуски, орамизда халқ душманлари пайдо бўлиб, улар Сталинни ўлдирмоқчи бўлишди», деб дийдиёсини бошларди. Ёш болалар ўринларидан сапчиб туришарди-да: «Искандарнинг дадаси — халқ душмани! Уринглар уни, чотига тепинглар, чотига!!!» деб бақир-чақир қилишганча мени ўртага олиб дўппослаб қолишарди. Муаллима эса бундай ваҳшиёна манзарага тикилган қўйи тиржайиб тураверарди. Мен ҳўнг-ҳўнг йиғлаб кўчага қочиб чиқардим, кўзёшларимни енгим билан артиб: «Дада, нега бундай қилдингиз?! Наҳот, бизни ўйламаган бўлсангиз? Сталиннинг сабил қолгур жасади сизга нима учун керак бўлиб қолди?» деб хаёлан дадамни сўроққа тутардим. Шундан сўнг кўча-кўйда тентириб юрардим, синфга қайтиб кирмасдим. Қайтсам, синфдошларим мени яна дўппослашлари тайин эди.

Биз хор-зорликда ҳаёт кечирардик, ҳатто нон харид қилишга ҳам қурбимиз етмасди. Кунлардан бир куни онам икковимиз катта кўчанинг ёқасида мунғайиб турганча ўтган-кетгандан хайр-садақа сўраётган пайтимиз мактабимиз директори бизни кўриб қолди, у ажабланди. Унинг бизларга раҳми келди: онамни мактабга фаррош қилиб ишга олди, рус тили ва адабиёти муаллимасига эса танбеҳ берди.

1940 йилда омад бизга кулиб боқди — бошпаналик бўлдик. Онам уйимизнинг битта хонасини Солтановская деган болалар боғчасининг мудирасига ижарага берди. Маълум бўлишича, НКВДнинг раиси ўз боласини ўша боғчага берган экан. Солтановская бир куни раисни учратиб: «Соловьёв деган терговчингиз худонинг берган куни Мусобекова хонадонига боради, муштипар аёлни хўрлайди, қамаб қўяман деб дағдаға қилади», дейди. Афтидан, НКВД раиси қўл остидаги ходимига терговни бас қилиш тўғрисида буйруқ беради шекилли, ўшандан сўнг чақирилмаган меҳмон ўйимизга қадам босмай қўйди. Бундан ташқари, ўша ижарачимиз яна битта яхшилик қилди: онам пазанда аёл эди, уни болалар боғчасига ошпаз қилиб ишга олди.

Биз фақат моддий жиҳатдангина қийналмасдик, балки халқ душманининг оиласи сифатида мисли кўрилмаган хўрликларни бошимиздан кечирардик, жамият биздан юз ўгирган эди. Гўё ҳаётнинг ҳам ҳеч қандай қизиғи қолмаган эди.

Тошкент яқинидаги академик Шредер номидаги бекат қошида ёрдамчи хўжалик бўларди. 1939 йили мактабимизни ўша хўжаликка картошка йиғим-теримига сафарбар этишди. Бекатдан унча олис бўлмаган жойда хийла чуқур кўл бор эди. Вақти-вақти билан ўша кўлда чўмилардим, офтобда тобланиб ётардим. Жонимдан тўйиб юрган кунларнинг бирида чўкиб ўлишга аҳд қилдим — «халқ душмани»нинг ўғли бўлиб юришни ортиқ истамадим.

Хуллас, жон-жаҳдим билан кўлга шалоп этиб сакрадим, ғарқ бўла бошладим. Хийла фурсатдан сўнг кўзларимни очсам, сув пардалари орасидан қуёшнинг қип-қизил баркашдек доираси бошим узра муаллақ турибди. Ростакамига чўкиб кетаётганимни англаб, ич-ичимдан қувондим. Бироқ кимдир жон ҳолатда кўлга шўнғиб, мени маҳкам ушлаб олди ва зўрлаб қирғоққа судраб чиқди.

Мен ўша халоскорга:

— Нега мени қутқариб қолдингиз? Ахир мен чўкиб кетмоқчи эдимку! — деб бақирдим.

— Сенга нима бўлди? Ҳаёт жуда ширин-ку, сен бўлсанг яшашни истамай қолибсан... Хўш, уйларинг қаерда? Мен сени бу атрофда илгари учратмаганман, — деди у киши.

— Тошкентликман, — дедим истар-истамас.

У мени уйимизга бошлаб борди, онам билан узоқ суҳбатлашди.

Сўнг:

— Энди ўғлингизни картошка йиғим-теримига жўнатманг, — деб тайинлади.*

*** И. Мусабековнинг мустамлакачилик даври тўғрисидаги хотиралари «Шарқ юлдузи» журналининг яқин сонларида тўлиқ эълон қилинади.**

Таъкид

ЖАҲОЛАТГА ҚАРШИ МАЪРИФАТ...

Мустақиллик янги мафкура асосида янгича яшаш, янгича фикрлаш, янгича маънавиятни талаб этаётганини жамиятимизнинг ҳар бир аъзоси англаб етиши вазифаларини олдимизга қўймоқда. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида ҳар томонлама маънавий етук, жисмоний баркамол, кенг дунёқарашли авлодни тарбиялаш кўзда тутилган.

Тарихда Фаробий, Беруний, Ибн Сино, Алишер Навоий, Абдураҳмон Жомий, Жалолиддин Румий, Амир Темур, Баҳовуддин Нақшбанд, Аҳмад Яссавий каби алломаларимиз ҳам маърифатли жамият қуриш, баркамол инсонни тарбиялаш учун ўз ғоялари билан курашганлар. Соҳибқирон Амир Темур ўз даврида олимлар, санъаткорлар, рассомлар, меъморлар, ҳунармандларни тўплаб, уларга фан, санъат ва маданиятни ривожлантиришга шароит яратиб берган. У санъатнинг инсонларга маънавий таъсирини чуқур тушунган ва шунинг учун адабиёт, санъат — умуман маърифат ва маданият воситаларидан оқилона фойдаланган.

Маълумки, Амир Темур ўз даврида катта қурилиш ишларини олиб борган. Ҳар бир қаср ва саройини ўзининг жангу жадаллари, қабул маросимлари, турли сайл, базм ва бошқалар тасвирлари билан безашни буюрган, бундан одамлар эстетик завқ, маърифий озиқ олганлар. Санъат билан ҳамнафас бўлиш Темурийлар давлатини янада юксак чўққиларга кўтарди, дунёга танитди. Санъатга, фанга хомийлик қилиш кейинчалик ҳам темурийлар сулоласининг анъанасига айланиб қолди.

Алишер Навоий асарларида комил инсон ахлоқи куйланади. Унинг фалсафий қарашларининг идеали Суқрот, Арасту, Афлотун, Искандар, Фарҳод, Ширин каби қаҳрамонлар образларида бадиий ифодаланади. Навоий яратган Фарҳод комил инсонга хос барча сифатларни ўзида мужассамлантирган: Фарҳод — рассом, моҳир уста, билимдон, доно, мутафаккир, айни вақтда доюрак жангчи ҳамдир. Навоий ғоясидаги хусусиятларни Искандар қиёфасида ҳам кўриш мумкин. Искандар — комил инсон, яъни етук олим, донишманд подшо, истеъдодли сардор ва давлат арбоби, дили, нияти пок шахс, дунё сирларини билишга қизиқувчи ақл-заковат эгаси. Шоир Искандар фаолиятини кўрсатиш орқали одил подшо қиёфаси, фозил жамият ҳақидаги тасаввурлари, ўзининг ғоя ва мақсадларини бадиий шаклда намоён этган.

Алишер Навоий инсонни маънавий баркамол кўриш орзусида бўлган. Шу боис у тасаввуф таълимотини ўзига мафкуравий эътиқод сифатида қабул қилган ва ривожлантирган эди. Тасаввуф одамни руҳий-маънавий покланишга чорлайди, шунинг учун бу таълимот илму ижод аҳлига яқин.

Инсоннинг руҳи комил бўлишини адабиёт ва санъатсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Навоий ўз атрофига илмсевар санъаткорларни тўплаб, уларга хомийлик қилди. Шулардан бири Камолиддин Беҳзоддир. У Алишер Навоийнинг инсонпарварлик ғояларидан озиқланиб бадиий жиҳатдан мукаммал асарлар яратди. Унинг Навоий асарларига ишлаган миниатюралари, «Фарҳод», «Лайли ва Мажнун саҳрода», «Искандар ва етти донишманд», «Искандар тоғда зоҳид хузурида» каби асарлари комил инсон ғоясини тарғибот қилади.

Мана шундай кишиларнинг ғоявий етук асарлари кишиларни маърифатга чорлайди, санъат асарлари орқали фалсафий фикрлашга ундайди. Онгли тарзда ҳур фикрлайдиган мустақил инсон бўлишга даъват этади.

Ўтмишда бундай маърифатпарвар, илғор фикр соҳиблари билан бирга ҳар қандай ҳур фикрни бўғувчи ақидапараст арбоблар ҳам бўлганлар. Бундайларга қарши алломаларимиз ўз асарлари билан доимо курашиб келганлар, бундан кейин ҳам курашаверадилар. Шунинг учан ҳам Президентимиз И.А.Каримов «Ғояга қарши ғоя, фикрга қарши фикр, жаҳолатга қарши маърифат билан баҳсга киришиш, олишиш мумкин», деганида нақадар ҳақ.

Бугун жамиятимизнинг ёшларни маънавий-ахлоқий жиҳатдан баркамол қилиб тарбиялашда миллий ўзлигини англаш ғояларини тараннум этувчи асарлари билан ўз ҳиссаларини қўшаётган кишилар талайгина. Раҳим Аҳмедов, Неъмат Қўзибоев, Қутлуғ Башаров, Маннон Саидов, Баҳодир Жалолов, Жавлон Умарбеков, Алишер Мирзаев, Николай Шин каби академик рассомлар ҳам, бугунги кунда ижод билан бирга Камолиддин Беҳзод номли миллий рассомлик ва дизайн институтида талабаларга замон талаблари асосида таълим бермоқдалар. Ахир мана шу тасвирий санъатнинг ўзи маърифат-ку! Санъат инсонни маънавий-ахлоқий тарбиялашга, мустаҳкам эътиқодлари пайдо бўлишига қаратилган-ку. Гўзаллик туйғулари кишиларда эзгулик каби қатор ижобий фазилатларни шакллантиришга зўр таъсир қилади. Мусиқа, театр, бадиий адабиёт ва тасвирий санъатнинг намуналари таъсирида инсонда жуда катта ижодий куч пайдо бўлади. Чинакам санъат инсонда курашувчан бунёдкорга хос хислатларни тарбиялайди. Санъатсиз киши маънавий қашшоқдир.

1997 йили Республикамизда Бадиий академия ташкил қилиниши катта воқеа бўлди. Унинг тасаррufида бугун Камолиддин Беҳзод номли миллий рассомлик ва дизайн институти, иккита коллеж, ўнга яқин академик лицейлар фаолият кўрсатмоқда. Мана шу эмасми жамиятимизда ёшларни маънавий баркамол қилиб тарбиялаш йўлида қилинган эзгу ишлар! Бу даргоҳлардан етишиб чиқажак ёшларимиз мустақил Ўзбекистоннинг истиқболи учун бунёдкорлик фаолияти билан машғул бўладиган, мустақил фикрлайдиган, ватанпарвар ҳамда кишиларга эзгулик, муҳаббат улашадиган комил инсонлар бўлиб етишади, деган умиддамиз.

Гулчеҳра ЭШОНОВА,
Низомий номли ТДПУ аспиранти

ТИРИКЛИК КУЙИ

Чолғу асбобларидан ғижжакда ўзгача бир сеҳру сир ниҳондай. Камон билан торлар уйғунлигида нолаваш куйлардан кўнгил торларининг ҳам нолаларию йиғиси таралаётгандай... Шул сабаб ғижжакда бирор бир куй янграганда тингловчилар сеҳрлангандай жимиб қоладилар.

Устоз санъаткорлар Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқовлар билан ҳамнафас бўлган Ғуломжон ака Мирзаевнинг фарзанди бўлмиш Комилжон ота изидан бориб, ғижжакка, унинг сеҳрли куйларига болалигиданоқ меҳр қўйди. Аввалига мусиқа билим юрти, сўнгра М. Ашрафий номидаги Тошкент давлат консерваториясида етук санъаткорлар Рўзимбек Муродов, Турғун Алиматов, Абдуҳошим Исмоиловлардан таълим ҳам тарбия олди. Ўз устида тинмай изланиши, астойдил меҳнат қилиш оқибатида у айни пайтда санъатимизнинг кўзга кўринган куйчисига айланди.

Комилжон 15 йилдан буён «Баҳор» рақс ансамбли созандалари сафида хизмат қилиб келмоқда. Бу муҳлат орасида у дунёни кезди, оламни кўрди. Санъатимизни олам аҳлига намойиш этишда ўз муносиб улушини қўшди.

...Куйлар куйга улангувчи, куйчилардан куй қоладирган бу дунёда Комилжоннинг ҳам ўз куйи бор. Бу — ҳаёт ва тириклик куйи, озод Ватанимизнинг бахти ҳам иқболи куйидир.

МИНИАТЮРА ЖАНРИНИНГ МАФТУНКОР КУЧИ

Ҳар қандай санъат асари санъаткорнинг ўзига хос қарашлари, ички кечинмалари, нафис санъат соҳасида эришган маҳорати маҳсулидир. Мўйқалам соҳиби ўзида пайдо бўлган ғояни бадиийлаштириб, рангтасвир орқали гавдалантиради. Рангтасвир санъати кенг қамровли бўлиб, бир қанча ижодий йўналишлардан иборат. Мана шу йўналишларнинг бири ўзбек миллий миниатюра санъатидир.

Миниатюра — кичик ҳажмли нафис тасвирий санъат асари бўлиб, у манзара, миллий график тасвирлар (китобларга ишланган суратлар) ҳолида тарихий мавзуларда кўпроқ қўлланилади.

Бизнинг замонамизга келиб истеъдодли мўйқалам соҳиблари миниатюра санъати анъаналарини чуқур ўзлаштириб, ўз маҳоратларини такомиллаштириб келмоқдалар. Суҳбатдошимиз ана шундай етук мусаввирлардан бири. Ўзбекистон Бадиий академияси ҳамда Республика «Ҳунарманд» уюшмаси аъзоси Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ.

— Мен расм чизишга ёшлигимдан қизиққанман, — дейди Баҳодир Йўлдошев. — Бу қизиқишимда акам Алишер Йўлдошевнинг таъсири катта. Мусаввирлик соҳасидаги биринчи ва асосий устозим ҳам акам. Ўрта мактабнинг бошланғич синфларида ўқиб юрган кезларимда рассомлик тўгарагига қатнай бошладим. Уйимиздаги китоб жавонида рангли ва оқ-қора тасвирда безатилган китоблар бўларди. Мен ўша китоблардаги расмларга қараб, уларни ўхшатиб чизишга ҳаракат қилардим ва бу энг севган машғулотим эди. Расм чизишга ихлосимни кўрган Алишер акам мактаб деворий газеталарини чиқаришда, янги йил ёхуд бошқа байрамларда расмлар ишлашни маслаҳат берарди.

1977 йили ўрта мактабни битиргач, ҳеч иккиланмай, Низомий номидаги Тошкент давлат Педагогика олий ўқув юртининг бадиий графика бўлимига ўқишга кирдим. Бу масканда профессор Малик Набиев, Абдумўмин Бойматов, Неъматжон Абдуллаев, Қобилжон Қосимов каби бир қатор устозлар қўлида шу соҳа бўйича сабоқ олдим. Улар менга рассомлик санъатининг ҳали аён бўлмаган жиҳатларини, мусаввирлик санъати тарихи, унинг ҳар бир замон учун характерли қирраларини ўргатдилар. Жумладан, бирор асарни бошлашдан аввал рассом маълум бир ғоя, мавзу ва мазмунни ифодалашга ўзини тайёрлаши, буни амалга ошириш учун эса узоқ йиллар давомида шаклланиб келган мусаввирлик қонуниятларига, шакл ва мазмун бирлиги шартларига амал қилиши зарурлигини маслаҳат берардилар. Бунинг учун устозларимдан чексиз миннатдорман.

Ўқишни тугатганимдан сўнг ўрта мактабларда расм ва чизмачиликдан дарс бердим. 1989 йили «Мусаввир» бадиий амалий санъат фирмаси ўз фаолиятини бошлади. Фирма тасвирий, амалий безак санъати билан шуғулланувчи рассом ва усталарни бирлаштирган ҳолда, улар томонидан ишланган маҳсулотларни кенг тарғиб этиш, кўргазмаларга олиб чиқиш ҳамда сотувга оид ташкилий ва амалий ишларни бажариш билан шуғулланади. Шу фирма орқали шаҳар ва республика миқёсида ўтказилган жуда кўп кўргазмаларда бир неча асарларим намойиш этилди.

Халқимизнинг ўтмишига, унинг юксак ва бой маданиятига бўлган муҳаббат, она заминимизга ҳурмат мени доимо ижод қилишга ундайди.

— Баҳодир ака, айтинг-чи, нима учун айнан миниатюра жанрини танладингиз?

— Шарқ миниатюраси бошқа халқлар миниатюраларидан ўзига хос нафислиги, нозиклиги, мафтункор кучи билан ажралиб туради. Мана шу куч мени миниатюрага маҳкам боғлаб қўйди, десам муболаға бўлмас. Айниқса, бу санъат турининг нафосати ёқади менга.

— Азалдан халқ ҳунармандчилигида устоз-шогирд анъанаси мавжуд...

— Шогирд тайёрлаш авлодлардан қолган анъанавий ҳамда савобли иш бўлиб, бу билан уста ўз ҳунарини келгуси авлодга узатиб, унинг умрбоқийлигини таъминлайди. Мен бу хусусда чамаси беш йил бурун ҳаракат бошлаб, расм ишлашга қизиқувчи ўн беш нафар ёшларни ўз ёнимга олиб, уларга мусаввирлик бўйича илк сабоқларни бера бошлагандим. Шогирдларимдан Сайдалиев Жамшиддин, Рихсиев Шамсиддин, Шоёқубов Илҳом, Нишонов Баҳодирлар ҳозирда истеъдодли мусаввирлар даражасида санъат шайдолари дидларига мос миниатюра асарларини яратмоқдалар.

1997 йили Австриянинг Вена шаҳрида ўтказилган Умумжаҳон бадиий буюмлар кўргазмасида менинг миниатюра асарларим юқори баҳо олди. Ипак қоғозга темпера билан ишланган «Лайли», матога мой-бўёқда ишланган «Саёҳатчи дарвеш», «Қўғирчоқбоз», «Ошиқ дарвеш» каби асарларим шулар жумласидандир.

— Бугунги кундаги фаолиятингизга тўхталсангиз.

— Ўтган йили Республикамиз Президенти Фармони билан «Мусаввир» илмий-ишлаб чиқариш маркази қошида «Ҳунарманд» уюшмаси иш бошлади. Шу уюшма аъзоси сифатида унинг ҳар бир ишида фаол бўлишга ҳаракат қиляпман. Марказда уста ва ҳунармандларни иш жойлари, асбоб-ускуналар билан таъминлаш ва энг муҳими, ижод учун қулай шароитлар яратиш бўйича катта ишлар амалга оширилмоқда. Бундан ташқари, «Ҳунарманд» уюшмасида амалий санъат соҳасида ижод қилувчи усталарни кўпайтириш ва келажак авлодга етказиш мақсадида «Уста — шогирд» мактаби ташкил этилди. Мактаб учун катта ва ёруғ хоналар ажратилиб, замонавий мебеллар, наққошлик, миниатюра, ёғоч ўймакорлиги, заргарлик йўналишлари бўйича ўқувчи-шогирдлар сабоқ олмоқдалар.

Ҳар бир санъаткор ўз устида ишлаб, ўзига кучли талаб қўймаса, унинг асарлари такомиллашишдан тўхтаб қолиши мумкин. Шунинг учун агар мендан: «Энг яхши ва ўзингизга ёқадиган асарларингиз қайси?», деб сўрасалар, «Ҳали ўзимнинг талабимни чинакам қондирадиган асар яратганим йўқ», — деб жавоб берган бўлардим. Ана шундай асар яратиш менинг келажакдаги мақсадим. Бу мақсадни рўёбга чиқариш учун бор куч ва билимимни сарфлашга тайёрман.

Қобилжон ҚОСИМОВ,
«Мусаввир» ИИЧМ бош рассоми

Мустақиллик нашрлари

АТЛАСИМИЗ ЯРАТИЛДИ, НАВБАТ — ГЛОБУСГА!

Дам олиш кунларининг бирида Ўрдадаги кўчма дўкондан 2-синфда ўқийдиган ўғлим билан китоб харид қилаётгандик, у китоблар ёнига қўйилган глобусни кўрсатиб: «бу — нима?» деб сўради. Тушунтирдим. Сотувчи қиз глобуснинг нархини «ўн икки минг сўм», — деди...

Таниш бир дўстимнинг глобуси борлигини билардим. Ўғлимдаги қизиқишни сўндирмаслик учун уни вақтинчаликка сўраб олдик. Орадан 10-15 кун ўтгач, болани сўроққа тутдим. У глобусдан 4та океанни, 6та қитъани кўрсатиб, номларини бирма-бир айтди. Кейин Ўзбекистонни кўрсатди. Агар глобус уйимизда яна шунча вақт турса, ўғлим яна кўп нарсаларни билиб олиши мумкин эди.

Бир куни географ олим Турғунбой ака Мирзаалиев янги нашрдан чиққан Ўзбекистон географик атласини қўлимга тутқазди. Тўғрисини айтсам, ҳалигача бу қадар мукаммал атласни кўрмагандим. Ундан, 56та, жумладан, сиёсий-маъмурий, табиий, геологик, геоморфологик, иқлим, гидрологик, тупроқ, зоогеографик, ўсимликлар хариталари ўрин олганди. Атласда Ўзбекистоннинг вилоятлари, туманларининг табиий географик, енгил ва озиқ-овқат саноатлари, пахтачилик, дончилик, чорвачилик, ташқи иқтисодий алоқалар, халқ таълими, маданият, соғлиқни сақлаш, туристик хариталарига ҳам ўрин берилган. Айтишларича, собиқ СССРдан ажралиб чиққан мамлакатларнинг 2-3 тасидагина бундай атлас яратилган. Аммо улар ҳам Ўзбекистон географик атласи сингари мукаммал эмас.

Мутахассисларнинг фикрларича, бир варақ харитадаги маълумотлар юз варақли китобдан кўпроқ маълумот беради. Шунинг учун ҳам аждодларимиз картографик усулдан кенг фойдаланиб келганлар.

Республикамизнинг бу янги атласини кўздан кечиркансиз, мамлакатимизнинг келажакда қудратли юртга айланишига ишонч ҳосил қиласиз. У билан фахрланасиз, ғурурланасиз. Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, янги яратилган атлас Ўзбекистон олимларининг улкан ютуғи. Уни яратишда иштирок этган Тошкент Давлат университетининг олимлари, талабалари, Ўзбекистон Фанлар академиясининг география бўлими мутахассислари қисқа муддатда катта ишни амалга ошира олганлар.

Турғун акадан шу кунларда қайси ишлар биан банд эканликларини сўрайман.

— Яқинда қозоғистонлик ҳамкасбларимизнинг тарих атласини яратганликларидан хабар топиб, ишлари билан қизиқдим. Тарихчи олимларимизга бу ҳақда гапириб бердим. Улар ҳозир Ўзбекистоннинг тарихий атласи устида иш бошлаб юбордилар, — дейди куюнчак олим. Географик атласни яратиб, уни 450-500 минг нусхада тайёрлаб, янги ўқув йилида ўқувчилар қўлларига етиб бориши тўғрисида топшириқ олганмиз. Атлас ҳам дарсликларимиз сингари республикамизнинг барча мактабларига етиб борса дейман...

Кекса олимнинг юрти, миллатининг маънавий камолоти тўғрисида бу қадар куйиб, ёниб гапиришига ҳавасим келди. Лекин глобус ҳақидаги фикрларимни шу соҳанинг куюнчак одамига айтмасам, кимга айтаман?

— Глобус масаласи билан ҳам шуғулланаяпмиз. Мамлакатимиздаги ўн мингта мактабнинг ҳар бирига камида бештадан глобус тайёрлаб тарқатилса, оз эмас, эллик мингта глобус керак бўлади. Шу глобусни ўзимизда ишлаб чиқаришни йўлга қўяйлик. Бу — юртимизнинг маънавий ривожланишига ҳисса қўшишни ўз фарзандлик бурчи деб билган тадбиркорлару ишбилармонларимизнинг иши эмасми?!

Глобус ҳақида гапириб, профессор Турғунбой ака Мирзаалиевнинг яраларига туз сепиб қўйибман. Майлида, иш бошлангани яхши. Зора, атлас баҳона глобус танқислиги ҳам ижобий ҳал қилиниб қолса...

Муҳаммаджон АҲМЕДОВ

Кўргазма залларида

ТАСВИРЛАРГА КЎЧГАН ТУЙҒУЛАР

Яқинда Ўзбекистон Бадиий академиясининг Марказий кўргазмалар залида ёш, иқтидорли рассом Зебунисо Шарипованинг шахсий кўргазмаси очилди.

Зебунисонинг асарларини кўздан кечира туриб, таниқли рассом Рустам Худойбергановдан мазкур кўргазма ҳақидаги фикрини сўрадим: «Ҳозирги кунда тасвирий санъат ўзининг турли шаклу шамойиллари билан шундай мураккаб ва шиддатли босқичда турибди, — деди у. — Айни шундай пайтда бу қиз шунчалар иш қилибдими, фақат қойил қолиш керак», Рустамнинг айтганича бор. Зебунисонинг тиришқоқлигидан, санъат йўлидаги собитқадамлигидан мақсадига албатта эришиши кўриниб турибди.

Мусаввир изланишларида миллийликка ва ўзига хисликка интилади. У ўз юрагига ва руҳиятига эш бўлиб юрган мавзулар асосида ишлаб, инсонлар қиёфасини тасвирлаш орқали уларнинг ички дунёсини очиб беришга ҳаракат қилган.

Зебунисонинг ишларига разм солар эканман, уларда қандайдир мунг, дард яширингандай туюлди менга. Назаримда, ёш бўлишига қарамай, ҳаётнинг аччиқ-чучугини татиб улгурган бу мўйқалам соҳибаси ўз асарлари орқали томошабинлар билан дардлашмоқчи, озгина бўлсада, юрагини бўшатиб олмоқчи бўлган. Балки ҳақиқатдан ҳам шундайдир.

Мен унинг ижодини анчадан бери кузатиб келаман. Зебунисо камтар ва камсуқум, содда, шу билан бирга, ташвиқоту тарғиботларга муккасидан кетиб, ўзини ҳар ёққа уравермайдиган ижодкор. Қўлидаги мўйқаламни ишлатишдан олдин бўлажак асарнинг ҳар бир чизгисию, ундаги рангин нуқталар устида обдон бош қотириб, фикрларини пишитиб олади. То иш маромига етгунча асарига ўзи томошабин ва ашаддий танқидчи вазифасини ҳам ўтайди. Аслини олганда, бу санъаткор қалби бокира ва безавол туйғулар масканидир. Ана шу маскан соҳибаси бўлмиш Зебунисо синглимизнинг суюкли сози - мўйқалам, устози эса ҳаётнинг ўзи. Унинг юрагидаги тугёнларни рўёбга чиқариб, руҳ бағишлашга хизмат қиладиган бу воситалар асло завол топмасин, санъат пирлари унинг интилишларига мададкор бўлишини тилаб қоламан.

Бобониёз ҚУРБОН

Ёднома

ЧУСТИЙ ФАСОҲАТНОМАСИ

Чустий деган тахаллус ва шу имзо билан ёзилган илк шеърлар биз туғилмасимиздан аввал ҳам шеърият мухлисларига таниш ва манзур эди. Чунончи, 1929 йил мартида Ҳ. Ҳ. Ниёзий Шоҳимардонда ўлдирилганлиги дарагини топган Қўқон шоирлари омманинг фикрини марсия — мушоирада ифода этганлар. Мирзойи Ҳўқандий, Насимий, Чархий, Мирбарот, Собир Абдулла қаторида Чустий ҳам сўз олиб бундай деб ёзган эди:

Чечак кўрсатурда элга фикрин бўстонида,
Хазонда боди ажабким, етди анга
фасли жавзода.
Кесилди риштаи руҳи, жаҳтидан сад
дариғоким,
Ҳакимий чорасиз қолди, бу захми тиғи
жаллода.

Шу гаплардан тахминан ўн йиллардан сўнг Чустийнинг ишқий шеърлари Катта Фарғона канали қурилиши вақтида, хуллас, уруш арафасида кенг шуҳрат топди. Бирор бир тўй унинг шеърларисиз, шеъри билан айтилувчи унинг қўшиғисиз ўтмасди. Радиода ҳам уни тез-тез тилга олардилар. Кейинроқ театр концертлари репертуарига ҳам шитоб билан кириб келди. Бизнинг ёш онглар ҳам халқ шоири қанақа бўлишини Чустий, Чархий, Собир Абдуллалар мисолида тушуна бошлади.

Уруш йилларида Чустий шеърларининг шуҳрати энг авж палласига етган эди. Ўша йиллардаги баъзи музикали драмаларда ҳам Чустий назмлари куйда янграр эди.

Мен ёш бўлганим учун Чустий билан кам мулоқотда бўлганман. Аммо умр бўйи, шеърларининг мухлиси эдим. Тақдир тақозоси билан 1962 — 1981 йиллар, ўн тўққиз йил, «Ўзбекистон маданияти» газетасининг бош муҳаррири бўлиб ишлашимга тўғри келди. Ўша даврда Чустий домла редакциямизга шеър билан кириб келардилар. У вақтларда редакторлар ҳуқуқи маълум меъёрда чекланган, жавобгарлиги бемеъёр ошган, анча қийин вазият мавжуд эди.

Чустий домла шеър олиб келардилару, аммо нашр этилмаса гинахонлик қилмасдилар. Чунки ҳамма нарса ҳам менга боғлиқ эмаслигини жуда яхши билардилар. Шунинг учун ҳам ўзлари мени юпатиб:

— Лазизхон, ўғрининг одати қизиқ бўлади. Ўғирлайдиган мол тополмаса ўзининг дўпписини ўғирлайди. Шоир ҳам шунақа. Шеърини ёзаверади, газетада нашр этилса ҳам, этилмаса ҳам ёзаверади. Мен ҳам шеър олиб келдим...

Аллоҳга беадад шукрки, бу кун юзим ёруғ. «Ўзбекистон маданияти» тахламларида, биз қўл қўйган сонларда Чустий домланинг анча шеърлари бор.

Одатда редакциядаги суҳбатлар мен учун мароқли бўларди. У киши умумий танишларимиз ҳақида, баъзи шеърий мисралар ҳақида қизиқ гаплар айтиб берар эдилар.

Ҳар битта шоирдан адабиёт орқали халқ қулоғига ўрнашиб қоладиган бир-икки мисра бўлади. Мен ўшандай шеърларни нишонга теккан ўқлар деб биламан. Чустийда эса нишонга тегмагани кам бўлса керак. Чунки у кишининг шеърларини ўқий бошласангиз, икки мисрадан кейин ўзингиз давом эттираверасиз. Сабаби, аллақачон, қўшиқ бўлиб сизга етиб келган ва хотирангизда сақланиб қолган бўлиб чиқади.

Назаримда, шунақаларни ҳақиқий халқ шоири дейиш керак.

Лазиз ҚАЮМОВ,
профессор

ЧУСТИЙ

«... МЕҲРИМ ҲИКОЯТНОМАСИДАН БИР ВАРАҚ»

Кун — ҳаётимнинг саодатномасидан бир варақ,
Ой — муродимнинг саёҳатномасидан бир варақ.

Кўк тилисмотини очганлар ўқибдирлар фақат,
Келгуси фанлар башоратномасидан бир варақ.

Илмин орттирмоқ учун бўлса Улуғбек ҳам ўқир,
Ҳур замонам илму ҳикматномасидан бир варақ.

Мен ўқиб эрдим улуғ Фирдавсийнинг «Шоҳномасин».
У менинг даврим шижоатномасидан бир варақ.

Мактаб очдим ишқида Фарҳоду Мажнун қайдасан,
Кел, ўқи кўнглим муҳаббатномасидан бир варақ.

Ер билан осмон кўзим олдида гўё икки боб,
Коинот умрим латофатномасидан бир варақ.

Мадҳи достони учун
жисмим агар шерозадир,
Тил эса қалбим садоқатномасидан бир варақ.

Тоғу тошларни ёриб чиққан гиёҳлар япроғин,
Ҳар бири меҳрим ҳикоятномасидан бир варақ.

Балки энг севган китобинг ичра хатчуп бўлгуси, —
Бу варақ Чустий фасоҳатномасидан бир варақ.

БИР ҚАДАМ ЭТДИМ

Килкимни қачон фикрима тобеъ, қарам этдим,
Ишқ аҳлини дафтарга биринчи рақам этдим.

Кимларни кўриб дейди санам аҳли ҳаваслар,
Ёримни севиб олдида тарки санам этдим.

Машрабга кўзим тушди Намангон чаманида,
Дилдан шу нафас барча ғурурим адам этдим.

Чорлаб эди оҳистагина ошиқи барҳақ,
Лаббай дедим-у завқ ила дийдамни нам этдим.

Бир гул узатиб айтдики, жаннат гулидир бу,
Бўйини Намангон эли бирла баҳам этдим.

Булбул шу замон завқ билан қилди тараннум,
Дил созини бу суҳбат аро зеру бам этдим.

Наргис кўзидан қисса ёзишга бу чаманда,
Илҳом кўзининг киприкидан қилқалам этдим.

Ҳижрон йўли ҳаддан узоқ эрди, деди Машраб,
Умрим қадами бирла ани бир қадам этдим.

Дунё эшиги паст қурилганди йўлимда,
Ночор ўтиб кетгали бошимни хам этдим.

Эл дер эди, шоҳ Машраб девонаю ҳам маст,
Эл кўнгли учун барча дегонини хам этдим.

Баднафсу риёкор, лаинларни қилиб ҳажв,
Бир нукта билан мингини ҳам муттаҳам этдим.

Суҳбатга Намангон чамани бўлди гувоҳим,
Чустий бу мулоқотими бир субҳидам этдим.

Мақсуда ЭРГАШЕВА

ҲУМОҚУШ ҲАР КИМНИНГ БОШИГА ҚЎНМАС

Ҳумоқуш ҳар кимнинг бошига қўнмас,
Юртбоши — Аллоҳим қўллаган
бир зот,
Мукаррам айлаган рўзи азалда,
Шу халқ манглайига жойлаган
бир зот.

Кеча эмасмидик парча ерга зор,
Ўзин ватанида беватан бўлган.
Оппоқ либосларга ўраб дунёни,
Парча сурупга зор, бекафан бўлган.

Ўзининг тилини танглайга тугиб,
Ўзгалар тилида калом айлаган.
Ҳар саҳар, аввало, онасигамас,
Буюк оғасига салом айлаган.

Ҳумоқуш — шу халққа Аллоҳ назари
Тушиб турганини самари бўлди.
Ҳумоқуш — бахт қуши, эрку озодлик,
Буюк келажакнинг хабари бўлди.

Ҳумоқуш ҳар кимнинг бошига қўнмас,
У қуш ярашади осмонга, ойга.
Ерга тушар бўлса агар сояси,
Тушади энг азиз, энг тоза жойга.

СЕНИНГДИРМАН

Хазон бўлган гулингдирман,
Валекин мен сенингдирман.
Шикаста дил, гуноҳкор бир
Қулингдирман-сенингдирман.
Алиштирдинг мени кимга,
Сенга шодлик бўлолмабман,
Қувонч излаб кетар бўлсанг,
Босарга тош йўлингдирман.

Ўзи боғланмади кўнгил,
Уни банд айлади тақдир,
Ўзин боғлолмагай занжир,
Нетай мангу ғулингдирман.

Асар йўқ менда менликдан,
Бу дунёга ҳавас қайда.
Сайрагай тўтидек кўнгил,
«Сенингдирман-менингдирман».

Кетар бўлсам бу дунёдан
Учиб чангу ғубор янглиғ,
Гулу япроққа ўрнашгум
Тутиб ўнгу сўлингдирман.

* * *

Қизим Розияхон хотирасига

Гарчи мени тилло остона кутар,
Муҳаббат аталган афсона кутар,
Келажак — бахтимдан нишона кутар,
Мени остонадан ўтгим келмайди,
Онамнинг бағридан кетгим келмайди.

Ёр-ёр садосидан танам титрайди,
Янгалар юрақол, дея қистайди,
Юрак қафасидан учмоқ истайди,
Мени остонадан ўтгим келмайди,
Онамнинг бағридан кетгим келмайди.

Оловлар чулғади ичу тошимни,
Отам оёғига урдим бошимни,
Ҳеч ким: «қол» — деёлмас
кўриб ёшимни,
Мени остонадан ўтгим келмайди,
Онамнинг бағридан кетгим келмайди.

Чакан кўйлагимга тутлар қоқдилар,
Борар йўлларимга ўтлар ёқдилар,
Банд қилиб қўлимни узук тақдилар,
Мени остонадан ўтгим келмайди,
Онамнинг бағридан кетгим келмайди.

Энди ўз уйимга меҳмон бўларман,
Соғинсам келолмай гирён бўларман,
Дўсту бегонага ҳайрон бўларман,
Мени остонадан ўтгим келмайди,
Онамнинг бағридан кетгим келмайди.

Бандимдан узилдим ўхшаб япроққа,
Мен меҳмон бўларман қайси бир
боққа?
Қачон йўлим тушар энди бу ёққа?
Мени остонадан ўтгим келмайди,
Онамнинг бағридан кетгим келмайди.

Муҳаммад ҲАЙДАР

БИЗ ЭККАН ДАРАХТЛАР

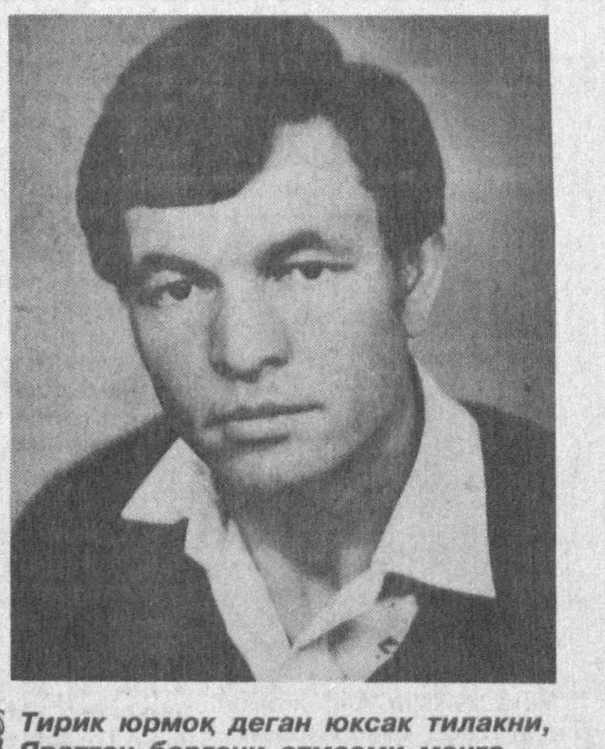

ЎЗБЕКЛАР

Сен Ўзинг ҳакамим, Ўзинг Давлатим,
Дардим айтолмайман сендан бўлакка.
Онажоним менинг, халқим савлатим.
Бағрингдан узмагин қолдириб якка.

Мен бугун Амриқо, узоқ Мисрдан,
Бағрингга талпиниб келаётирман.
Фақат ўзим воқиф бу улуғ сирдан,
Азиз тупроғингга елаётирман.

Ғурбатдаги ғариб ўлар бекафан,
Боболар юртида таслим қилай жон.
Ҳатто Маккада ҳам бўлдим беватан,
Тупроғингга олгин, Она Туркистон.

ЎЗИМГА

I

Биз эккан дарахтлар қуриди, сўлди,
Бизнинг умримиздек умрзоқ дарахт.
Поймонаси биздан эртароқ тўлди.
Биз эса тирикмиз сархуш ва карахт.

II

Биз эккан дарахтлар сўлмас ҳеч қачон,
Бунга гувоҳ эрур мағрур чинорлар.
Тинмай эврилади замин ва замон,
Бахтлидир дилида имони борлар.

ЮРАГИМ

«Айтишим шартмиди ошиқлигимни...»
Уйғун

Бунча тилкалайсан куйган юракни,
Ўзи кул бўлгани етмасми сенга.

Тирик юрмоқ деган юксак тилакни,
Яратган бергани етмасми менга.

Ожиз бир жонзодман ғимирлаб юрган,
Ишқ деган бир сезги буюк насибам.
Мени муҳаббатнинг уволи урган,
Шундай олиб кетар жонимни Эгам.

Қўй, мени қийнама, қўйма азобга,
Йўқликни ахтариш сенга не фойда.
Кейин излаб юрма, жоним, қабримни,
Юрагим кўмилмас мен ўлган жойда.

МЕН СЕНГА...

Мен сенга дунёни бердим,
Ким деб ўтдинг муттасил?
Охири жонимни бердим,
Шўрликни ҳам қилдинг сабил.

Кип-яланғоч қолдим охир,
Не олурсан энди сен?
Борлиғимни сенга бердим,
Эл аро шармандамен.

Не маломат, неки туҳмат
Бўлса, кўрдим сен сабаб.
Ухламайман тун узоқ,
Сенга инсофлар тилаб.

Доимий ҳамроҳ

МАОНИЙ АҲЛИГА НОМА

Хожа Самандар Термизийнинг «Дастур ул-мулук» асарини ўқиб чиқдиму, бобокалонимиз асарини ўзбек китобхонларига туҳфа қилган олим — Термиз давлат университети домласи Жаббор Эсонов билан суҳбатлашишга эҳтиёж сездим. Ўртабўй, босиқ табиатли, истараси иссиқ Жаббор ака китобни нашрга тайёрлаш йўлида тортган заҳматлари ҳақида қисқа, китобда жамланган ҳикматлар тўғрисида кўпроқ тўхталдилар.

— Савобли иш осон кўчар экан, — деди Жаббор ака, — Хожа Самандар бобомизнинг асари устида ишлаш енгил бўлди. Иш жараёнида бу улуғ инсоннинг қариндош-уруғлари билан ҳам танишдим... Мустақилликнинг дастлабки кунлариданоқ аждодларимиз томонидан яратилган ғоят улкан, бебаҳо маънавий меросни тиклаш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Хожа Самандар Термизийнинг «Дастур ул-мулук» асарининг нашри (1997) ҳам асл моҳияти билан мустақиллик туфайлидир...

Жаббор ака жуда назокатли, жушфеъл одам. Шошилмай, паст овоз билан сўзлайди. У киши кўпроқ илм-фаннинг равнақи, тақдири ҳақида фахрланиб гапиради:

— Туронзамин инсониятга буюк алломалар, тенгсиз истеъдодлар туҳфа қилган юрт. «Дастур ул-мулук» асарининг ёзилганига 300 йил бўлган. Асарни ўқисангиз, бундай асарлар ҳеч қачон ўз қадрини йўқотмаслигига ишонасиз.

Хожа Самандар Термизий йигитлик чоғида Бухорои Шарифда мадрасани ўқиб тугатиб, муайян вақт Норпойда қозихона хизматида бўлди. Аммо кўп ўтмай қозилик хизматини тарк этиб, узоқ йиллар дарвишликни ихтиёр қилади. Тинчгина турмушни бесаранжом ҳаёт билан алмаштиришга ундаган нарса фақат ҳаётдаги адолатсизликлар бўлиб қолмасдан, балки унинг ҳаёт ҳодисаларидан хулосалар чиқаришга интилиши ҳам эди. У дарвиш кулоҳини кийиб дунё кезади. Турли эл ва элатларнинг турмуш тарзи билан қизиқади. Ҳатто бир муддат Ҳиндистонда ҳам яшайди. 1670-йиллари Хожа Самандар Термизий Бухорога қайтиб, Абдулазизхон саройида воқеанавис вазифасини бажаради. 1680 йили эса Хоразм хони Анушахон Бухорога ҳужум қилганда, Бухоро кўчаларидаги жангларда Хожа Самандар баҳодирлик кўрсатиб хондан қалмоқ совути ва ҳинд қалқонини мукофот олган. Кейинчалик тахтни эгаллаган Субҳонқулихон ҳам бу иқтидорли инсонни ўз марҳаматидан узоқ тутмаган. Хожа Самандар Термизий икки марта Насаф шаҳрига дин раиси этиб тайинланган.

1694—95 йиллари юртдоши Масъум Мироҳўр Сарой Термизий Қарши вилоятига ҳокимлик қилган даврда Хожа Самандар Насаф шаҳрида «Дастур ул-мулук» асарини ёзиб тугатади.

«Дастур ул-мулук» Хожа Самандарнинг замондошлари томонидан катта эътибор билан кутиб олинади. Бу ахлоқий-таълимий асар латиф бадиий усулда ёзилган. Олим унда фақат ўз замонасидаги тарихий воқеаларни ёритиш билан кифояланмасдан, умуминсоний ахлоқ, тарбия ва инсон эътиқодига дахлдор тушунчалар ҳақида ҳам теран фикр-мулоҳазалар юритади. Хожа Самандар ижодий фаолияти ҳақида сўз кетар экан, унинг замондоши шоир Мирзо Юсуф шундай дейди: «Гўзал сўзлар мамлакатининг сайёҳи, пурнур маънолар баҳрининг маллоҳи, билим ёқутининг ял-ял товланувчи чироғи, офариниш муҳитининг мавжи беадоғи, сўз майхонасининг сархуш бандаси, оташкадалар эҳромининг мушаклар сочувчи шўъласи Хожа Самандар тахайюл ёғдусининг қанотлари ила, жўшқин, оташнок тили ила сухан қуши уясида чақмоқ сингари чақнаб, маъно хилватхонасида шаъм каби ёниб, назокат нурлари ила товланиб порлаб турибдики, ондин бир байт:

Сўз баҳрида шаъмдек
ёқиб ўзимни,
Куйиб айтдим мудом
фикру сўзимни.

У ҳамиша қаламининг учини қалб дарахтига пайванд этиб турадир ва бирор кимсадан қандайдир воқеани эшитса, ани дарҳол таҳрир этиб, битиб юрадир».

«Дастур ул-мулук» асарини ўқиб чиқар экансиз, Хожа Самандар Термизий ҳақида бундан ортиқ таҳсин айтиш қийин эканини англайсиз.

Хожа Самандар Термизийнинг «Дастур ул-мулук» асари инсоният маърифати дурдоналари бўлмиш «Қобуснома», «Бўстон», «Гулистон», «Калила ва Димна», «Сиёсатнома» каби шоҳ асарлар қаторида туради. Инсон ҳар қандай жамиятда ҳам инсонлигича қолади. Одоб ва ахлоқ ҳар қандай жамиятда ҳам инсонийликнинг бош мезони. Шундай экан, бобокалонимизнинг бу асари ҳеч қачон ўз аҳамиятини йўқотмайди.

Бобокалонимиз асарни якунлар экан, шундай дейди:

Бу махзаннинг манга
гар етмаса ҳамки дуойи,
Мудом бўлсин маоний
аҳлининг илкинда жойи.

Бугун бобомизнинг орзуси ушалди.

Мажид АБДУРАИМОВ

ТУРКИСТОННИНГ БУЮК УЙҒОНИШИ

Баъзан ўзаро суҳбат ва баҳсларда жадидчилик ҳаракати чекланган эди, у тарихда дурустроқ ўзгариш қила олмади, деган гаплар қулоққа чалиниб қолади. Ҳолбуки, жадидчилик илмий жиҳатдан холисона ва ҳалол таҳлил этилса, унинг тарихий хизмати янги Миллий Уйғониш даврига асос солишдан иборат бўлганлигини англаш қийин эмас.

Жадидлар тарихий давр талаблари ва моҳиятини, Ватан ва миллатнинг аянчли тақдирини тўла ва тўғри англаб етдилар. Шунинг учун ҳам улар, биринчидан, Россия мустамлакаси зулми остида қолган мусулмон халқларини бирлаштиришга, миллатнинг миллат сифатида шаклланишига, ижтимоий ғафлат уйқусидан уйғонишига, қарамлик мафкурасидан қутулишига бевосита ёрдам берувчи ислоҳотчилик ва янгиликларни ҳаётга жорий этиш билан машғул бўлдилар. Бунинг самараси ўлароқ мутаассибликдан холи мактаб ва мадрасалар, илғор таълим-тарбия системаси пайдо бўлди. Замонавий илм-фан ва техника миллий-маиший ҳаёт ҳамда ишлаб чиқаришга татбиқ қилина бошланди. Тарихда биринчи бор Миллий Уйғониш адабиёти ва санъати, матбуоти шаклланди; жадид маорифи, янгича дунёқараш пайдо бўлди.

«Жадид» сўзи арабча «янги» дегани бўлиб, халқда янгиланиш, уйғониш, тараққиётга интилиш, ўзлигини англаш туйғусининг юзага келиши ҳамдир. Хулоса шуки, XIX аср охири — XX асрнинг биринчи чорагида Туркистонда жадидчилик ҳаракати туфайли маданий ва ижтимоий ҳаётда, миллатнинг дунёқарашида, онг ва тафаккури ҳамда мафкурасида бутунлай янгиланиш ва жонланиш, миллий мустақилликка ишонч руҳи — Уйғониш содир бўлди. Бу буюк тарихий ҳодисанинг адабий ҳаракатчиликдаги кўриниши ҳақида профессор Бегали Қосимов шундай деб ёзади: «Маданият тарихида Уйғониш (Ренессанс) деган тушунча бор... У ижтимоий-маънавий ҳаётнинг барча жабҳаларидаги жонланиш, кўтарилишнинг бир пайтда, бирваракайига тўғри келишини кўзда тутади. Бу ҳол бизнинг кўҳна Туркистонга ҳам бегона эмас. Лекин биз бошқачароқ Уйғонишни, Миллий Уйғонишни кўзда тутамиз».

Жадидчилик даври — Миллий Уйғониш даври бўлганлигини илк бор эътироф этганлар жадидларнинг ўзлари бўлди. Бу тўғрида ўз вақтида мунаққид Вадуд Маҳмуд мақолаларида фикр юритилган. Лазиз Азиззода эса «Туркистоннинг Миллий Уйғониш тарихи» деган тадқиқот яратгани маълум.

Бу тарихий ҳақиқатни коммунистик мустамлакачилик даврида ҳам ҳақиқатпарвар олимларимиз англаб етган бўлсалар-да, очиқ айта олмадилар. Таниқли адабиётшунос олим Ғулом Каримовнинг шахсий архивида сақланиб қолган «Давр адабий ҳаётига бир назар» номли мақоласида шундай сўзлар бор: «... Бу давр ноўрин равишда мустамлака даври адабиёти (XIX асрнинг II ярми ва XX аср бошлари), буржуа жадид адабиёти номи билан юритила бошлади. Бу, албатта, илмий жиҳатдан хато, тарихий жиҳатдан ноўрин эди».

Бу Миллий Уйғониш даври дунё олимларининг ҳам диққатини ўзига тортмоқда. Япон олими Хисао Қуматсу ҳам «Чиғатой гурунги» мақоласида «Турк дунёсини уйғотиш йўлида жон тиккан адиблар» ҳақида фикр билдиради. Абдулла Авлонийнинг миллатга қарата айтган ушбу даъвати ҳозир ҳам аҳамиятини йўқотган эмас:

Кўзинг оч, ётма, ғафлатдан
ўсон, миллат, ўсон,
миллат,
Топар сан бирла авлодинг,
омон, миллат, омон,
миллат.

Бошқа бир жойда шоир миллатга қарата «Тур, эй миллат, уйқудан, ҳасратлашайлик», дейди.

Халқимиз ўз тарихида учта Уйғониш даврини кечириб, бугунги кунда тўртинчи Уйғониш даврида яшамоқда. (Жадидчиликдан олдин IX—XII ва XIV—XV асрларда иккита Уйғониш (Ренессанс) даврлари бўлган.)

Жадидчилик даврига қадар орада катта узилиш юз берди, ижтимоий-маданий ҳаётда мудроқлик, мутаассиблик, парокандалик ҳукм сурди. Бошқача айтсак, Туркистон Оврупони ғафлат уйқусидан уйғотиб, ўзи уйқуга кетди.

Бу тўғрида Миллий Уйғониш даврининг йирик намоёндаси, жадидчиликнинг асосчиларидан бири, миллатнинг маънавий отаси Мунаввар Қори Абдурашидхонов 1923 йили, ўзининг «Нашри Маориф» уюшмасининг аҳамияти» номли мақоласида шундай деб ёзади: «Оврупо ваҳший экан, биз маданий эдик. ... Сўнгралари Оврупо халқи маориф ва маданият йўлида ишлади, бу ҳолга етишди (тараққий этди — **С. Х.**), биз тушдек ухладик, ишламадик, бу ҳолга етишдик (мутаассиблашдик — **С. Х.**). Бу кунгача Оврупо халқи осмонга учар экан, бизда соч ва соқол низолари, оврупoликлар денгиз остида сузар экан, бизда узун ва қисқа кийим жанжаллари, Оврупо шаҳарлари бугун электрик билан иситилур ва ёритилур экан, бизда мактабларда жўғрофия ва тиббиёт ўқитиш-ўқитмаслик ихтилофлари... давом этди».

Туркистонни уйқудан уйғотиб, халқнинг кўзини очиш масъулияти тарих ҳукми билан жадидларнинг зиммасига тушди. Бу тўғрида Мирмуҳсин Шермуҳамедов 1916 йилдаёқ махсус мақола ёзиб, унда шундай дейди: «йигирманчи асрнинг маданий тўлқини неча асрлардан бери жаҳолат уйқусида ухлаган «Туркистон бобой»ни ҳам таъсирсиз қолдирмади... XX асрни одатдагидек уйқуда ўтказмоқчи эди. Лекин унинг бахтига қарши адабсиз болаларидан бир неча зотлар (жадидлар — **С. Х.**)... бизларга «Ислоҳ керак, тараққий керак», деб бошқа онгли халқлар бирла баробар майдонга отилдилар...

Шояд муҳтарам «Турон» тўдаси (жадидлар тўдаси — **С. Х.**) устинда яшамоқда бўлган боболари Туркистонни яна бир аср ухламоқдан сақласалар, иншооллоҳ».

Тарихнинг ўзи гувоҳ. Туркистондаги дастлабки икки Уйғониш даври Оврупога таъсир этди. Оврупода маданий юксалиш XIV-XVI асрларга келиб, дастлаб Италияда, ундан сўнг бошқа мамлакатларда ҳам янгича кўринишга эга бўлди. Бу ҳолни биринчи бўлиб, италиялик рассом ва тарихчи олим Ж. Вазари (1511—1574) «Уйғониш — Ренессанс даври», деб тилга олади. Шундан сўнг бу атама XVIII асрга келиб, фанда қайта «тирилтирилиб» ҳозиргача ҳам кенг истеъмолда.

Жаҳон тарихида «Италия Уйғониши», «Ўрта Шарқ Уйғониши», «Оврупо Уйғониши», «Туркия Уйғониши» ва бошқа шулар каби ҳар бир минтақа ва миллат уйғонишлари ҳақида тушунча мавжуд.

Туркистон Миллий Уйғониши ҳам бу Уйғонишлар силсиласига кирсада, улардан фарқланувчи ўз хусусиятларига эга. Тарихда воқе бўлган Уйғонишларнинг асосий белгиси бир пайтнинг ўзида маданий ва ижтимоий ҳаётда, ишлаб чиқаришда, инсон онгида юз берган туб ўзгаришлардан иборатдир. Жадидчилик даври Миллий Уйғонишида ҳам худди шу ўзгаришлар асосий мезон бўлди. Бу даврда мисли кўрилмаган даражада Туркистонда Миллий жараён (миллий ҳис-туйғу, ғурур ва орият, ўз миллий қадр-қимматини англаш...) миллий-озодлик, яъни истиқлол учун кураш яққол сезилди. Шуни ҳам айтиш керакки, жадидлар туркий ва барча мусулмон миллатларини миллат сифатида уйғотиб, мустамлакачиликка қарши умумтуркий (Бутун Туркистон) кураш майдонини ташкил эта олдилар.

Жадидчилик ҳаракатининг тарихий хизматлари беҳад катта бўлди. Жадидлар мустамлакачилик зулми ва ғояларига қарши «Озодлик, Тенглик ва Адолат» деган маърифий-сиёсий ғоя билан чиқиб, жамиятнинг негизида ва миллатнинг онгу шуурида тубдан янгиланиш содир этишга муяссар бўлдилар.

Жадид мактабларида болалар қисқа муддатда тўла савод чиқардилар (қадим мактабларда эса бунинг учун 5-6 йил ўқиш керак бўлар эди). Туркистон болалари мактабда диний таълим билан бирга дунёвий илмларни ўрганиш имкониятига эга бўлдилар. Камбағалларнинг болалари эса текин ўқитилди. 1909 йили «Кўмак» хайрия жамияти ташкил этилганидан бошлаб истеъдодли ёшлар Оврупо ва Шарқ мамлакатларига ўқишга юборила бошланди.

Хулоса шуки, жадидчилик ҳаракати — Буюк Миллий Уйғониш даврида диний-дунёвийликка асосланган бутунлай янги маданият — жадид маданиятига асос солиниб, Оврупо ва Шарқ маданиятларининг ўзаро уйғунлашуви юз берди. Шунинг учун ҳам тарих фанига «Жадид маданияти» ва «Жадидчилик — Миллий Уйғониш даври» деган янги тушунчалар киритилмоғи керак. Жадид маданияти Миллий Уйғониш даври маданиятидир.

Кўриниб турибдики, жадидчилик жаҳоншумул аҳамиятга молик ҳаракат. У XIX аср охири — XX аср бошларидаги буюк ислоҳотчилик ғоясига асосланди. Шунинг учун ҳам у Россияда қўним топган марксизмга асосланган ленинча болшевистик партия томонидан таъқиб остига олинди ва бадном этилди.

Жадидлар миллатимизни уйғотиб, ўзлигини англатган бўлсалар, коммунистлар уни топтаб, ўзлигини унуттириш сиёсатини олиб бордилар. Шу сабабли ҳам жадидчилик ҳаракати — Миллий Уйғониш даври, афсуски, узоқ давом этмади.

Сотимжон ХОЛБОЕВ,
тарих фанлари номзоди

САХОВАТПЕША АДИБ

(Устоз Алп Жамолни эслаб)

Ёднома

Уста ҳажвчи Алп Жамол билан 1956 йилда танишганман. Ўша вақтда Тошкент давлат Педагогика олийгоҳи физика-математика куллиётининг кечки бўлимида ўқир эдим. Аммо бадиий адабиётга қизиқишим баланд эди, кичик-кичик шеърлар машқ қилиб юрар эдим. Жамолиддин ака Чувалачи оромгоҳига чиқсалар, бир зумда атрофларига дўсту биродарлари йиғилишарди.

Жамолиддин ака мени болалар шоири Толиб Йўлдош билан таништириб, 1960 йили болалар ва ўсмирлар газетасида «Баҳор элчиси» сарлавҳали биринчи шеъримни чоп этилишига сабабчи бўлганлар. Бу менинг хотирамда доимо сақланади. Биринчи бор бизнинг уйга устоз шоир Ғайратий билан ташриф буюрганларидан кейин ҳақиқий ака-укачилик бошланиб кетди.

Ўша йили мен ҳарбий хизматга чақирилдим. Каспий бўйларидан Алп Жамолга «Аскар номаси» сарлавҳали хат ёзиб, ичига «Устоз Алп Жамолга» номли шеъримни қўшиб қўйдим. Кўп ўтмай устоздан шеърий жавоб олдим.

Ўша кезлари Алп Жамолнинг ҳажвий шеърлари «Муштум» журналида, «Тошкент ҳақиқати» газетасида тез-тез чоп этилиб турарди. Матбуотда қатор интермедиялари, миниатюралари ва саҳна асарлари эълон қилинарди. 1967 йилда «Аччиқни аччиқ кесар» ҳажвий шеърий тўплами чоп этилди.

Ҳаёт тақозоси билан Тошкент телевидениесининг «Ёшлик» студиясида Алп Жамол билан бирга ишлаш каминага насиб қилди. Ичакузди интермедияларини мароқ билан ўқиб берганларида, биринчи тингловчиларидан бўлиб улардан ҳузурланганман.

Саҳна асарлари бирон жойда қўйилгудек бўлса, Жамолиддин ака эрталаб қаймоқ билан иссиқ нон кўтариб, бизникига келиб биргаликда нонушта қилардилар. Онамизни дуоларини олиб, асарларини театрга ёки бадиий кенгашга олиб кетаётганликларини айтардилар. Онамиз ҳам «Жамолиддинхон» деб тилларидан қўймасдилар.

Жамолиддин ака пазандачиликда ҳам қўли гул эди. У кишининг «Шодибеги» паловларига орзумандлар кўп бўлган. Улфатлар йиғилса, Телевидениега, нашриёт ва редакцияларга қардош жумҳуриятлардан меҳмонлар ташриф буюришса,

«Йўрғалайди оши дерлар,
Чимирилмас қоши дерлар»,

деб Жамолиддин акани қидириб қолишарди. Булғориялик меҳмонларга қирқ дақиқада ош дамлаб, меҳмонларни лол қолдирганларига ўзим гувоҳ бўлганман.

Устоз одамларнинг қиёфасига қараб феъл-атворини аниқ айтар эдилар. Дунё йиғиш, зиқналик у кишига ёт нарса эди. Айниқса, маҳалладаги кексаларга мурувватлари бошқача эди. Давра суҳбатларида тингловчи дўстларини ғоятда мамнун қилар эдилар. Ўзлари ёзган ҳажвий шеърларини маҳорат билан ёд ўқиб берардилар.

Алп Жамол асарларини мутолаа қилар эканман, биринчи жилдда муаллифнинг барча миниатюралари жамланганлигини кўриб мамнун бўлдим. Иккинчи жилддан эса характерлар устаси Алп Жамолнинг пьесалари жой олибди.

Адибнинг «Ғизғизон» сатирик комедияси дилозор, ичиқора, ҳадикгўй одамнинг кирдикорларини очиб кўрсатса, «Қувғин»да муаллиф замонавий ва долзарб мавзуга қўл урган — ота ва онасини «Қариялар уйи»га топширган бемеҳр ўғил ҳақида таъсирчан ҳикоя қилган. «Тош тешар» пьесасида эса савдодаги «савдогар» қаламга олинган. Муаллифнинг «Бевафо якан», «Тўйдаги тутун...», «Мубтало», «Тўзон» каби комедиялари бугун ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган. Шу боис улар ҳозир ҳам ката қизиқиш билан ўқилади.

Баъзи сатирик асарлар орадан қанча йиллар ўтса ҳам худди шу бугун ёзилгандек, шу куннинг муҳим хусусиятлари акс эттирилгандек туюлаверади. Алп Жамол ижодининг ўзига хос томонларидан бири ҳам шунда, деб ўйлайман. Масалан, устознинг «Бир тўй ҳангомаси» телепьесасини олиб кўрайлик. Бу асарни бугун ҳам мириқиб томоша қилиш мумкин. Тўйлардаги исрофгарчиликлар, манманликлар ҳақида муаллиф анча аввал жон куйдирганлиги маълум бўлади.

Алп Жамол асарлари фақат телевидениеда эмас, вилоят театрларида ҳам маҳорат билан ўйналган. Масалан, унинг «Тош тешар» асари Самарқандда жуда муваффақиятли қўйилганлигига гувоҳман. Айни шу асар ўша йиллари жуда оммалашиб кетган, учта театрда уч хил ном билан саҳнага олиб чиқилган эди.

Устоз билан бирга кечган завқли дамлар тўғрисида ҳар қанча сўзлашим мумкин. Аммо, мени қувонтирган нарса шуки, Алп Жамол ўзидан яхши ном, яхши асарлар қобил ва солиҳ фарзандлар қолдирди. Улар ота номини улуғлаб, руҳини шод этиб, бугун элу юртга оталаридек ҳалол ва сидқидилдан хизмат қилмоқдалар.

Сидиқхўжа ШОШИЙ

Алп ЖАМОЛ

ИҒВОГАР

Танилди ҳаммага туҳматчи достонликда иғвогар,
Хаёли, дарду фикри — кони ёлғонликда иғвогар.
Ариза даста-даста, қўлда сарсонликда иғвогар,
Хринлаб қолса ёлғон, шоду хандонликда иғвогар.

Сирин билмас кишилар наздида бир нотавондек у,
Мулойим сўз билан аврашда ҳам худди илондек у,
Агар анқов топилса дафъатан чаққай чиёндек у,
Ҳамиша кирдикори хуфя-пинҳонликда иғвогар.

Ҳалол ишлаб бирор ерда чидам бирла туролмайди,
Қора ниятли феъли ҳеч кишига мос келолмайди.
Кеча тонг отгунча уйдирма ўйлаб ухлаёлмайди,
Куйиб дод дейди нетсун, бағри бирёнликда иғвогар.

Бисотида топилмас заррача ҳам яхши ниятдан,
Елим ё зар печакдек тирмашар ҳар кимга туҳматдан,
Бу хил шармандалик бирла чиқиб ул одамиятдан,
Аталмай қолди охир номи инсонликда иғвогар.

Мудом ҳасратда шўрлиқ, орқалаб бир тўда иллатни,
Чирик-чиркинди, яъни эски сарқит тўла ғийбатни,
Қолар қийноқда жони ўтказолмай қолса туҳматни,
Ариза даста-даста, қолди сарсонликда иғвогар.

СИЗ АЙТАВЕРИНГ, БИЗ ЭСА...

Тўй баҳона

Ўзинг яхши билган, яхши кўрган одаминг ҳақида ёзиш ҳам осон, ҳам қийин. Осонлиги — мақташга сўз тополмай, нимасини ёзсам экан, дея бош қотириб ўтирмайсан, сўзлар ўз-ўзидан қуйилиб келаверади. Қийинлиги — ёзганларим қай даражада холис, ҳақиқатга яқин экан деган андиша-иштибоҳ...

Мен шоир дўстим Мирпўлат Мирзони деярли талабалик давридан буён биламан. Унинг матбуот юзини кўрган илк шеърларидан биридаги

Ҳатто энг нозик
туйғуларим ҳам,
Шаънингга доғ
бўлар деб қўрқдим, —

деган беғубор сатрлари учун ижодига қизиқиб қолган эдим. Кейинроқ англадимки, Мирпўлатнинг ёдлаб олишга арзийдиган, қуйма сатрлари талайгина экан.

Мундоқ ўйлаб кўрсам, Мирпўлат Мирзо шоир сифатида кўз олдимда ўсиб, улғайибди. Эллик ёш баҳона ижодкор дўстим ҳақидаги айрим кузатишларим, фикр-мулоҳазаларимни «бир ақдан, бир бақдан» қабилида айтмоқчиман.

1. Мирпўлат фақат битта масалада ўта жиддий, ўта масъулиятли. Бу — адабиётга, ижодга муносабат масаласи! Балки шу боисдир, ҳамиша, ҳар қандай оғир, мураккаб шароитда ҳам, ҳатто устидан тегирмон тоши юргизилса ҳам сифатсиз ёзмасликка ҳаракат қилади. «Бозор иқтисодиёти шароитида ижод қилиш қийинлашиб кетяпти» — дея зорланувчиларга мийиғида кулиб, — иложи бўлса, ижод билан тижоратни омухта қилиш керак!» дея маслаҳат беради-ю, фикрини очиқ айтмайди. Бунда ҳам бир сир бўлса керак-да. Акс ҳолда «жарақ-жарақ сатрлар» (М.Мирзо ибораси — Ш.О.) ўз-ўзидан қуйилиб келармиди?

2. Мирпўлат — орзуманд одам. Ҳеч қачон умидсизликка тушмайди. Ҳамиша бир нималарни ўзича ўйлаб, чамалаб юради, кўнглидаги гапларни сир тутмай, «У ишни бундоқ қилодурман, бунисини ундоқ қилодурман, мана кўрасизлар, ҳаммаси зўр бўлади!» дея оламшумул режалар тузиб юради. Одатда, бу режаларнинг ижодга даҳлдор (яъни ўзига боғлиқ) қисми кўпинча амалга ошади-ю, қолганлари... Масалан, унинг Дўрмондаги, э йўқ, кечирасизлар, Чорвоқдаги қирқ кунда тўла-тўкис битиши керак бўлган далаҳовлиси, мана, ўн йилдан буён чала, ташландиқ ҳолда ётибди. Ҳатто мўрча ҳам қурмаган. Унинг феълини билган дўстлари Мирпўлат режаларини айта бошлаши ҳамон маъноли кулимсираб қўя қолишади...

3. Бозор иқтисодиётига яхшигина мослашган ижодкор сифатида Мирпўлат гоҳо бир ўқ билан иккита эмас, ҳатто уч-тўртта қуённи ҳам уриб олаверади. Масалан, шеър ёзса, у кейинчалик қўшиқ қилиб куйланади, тилга тушади, мукофотлар олади... Ўзбекистон гимни (мадҳияси) учун ўтказилган ўша катта танловда не-не йирик, машҳур ижодкорлар билан тенгма-тенг беллашиб, аксариятини ортда қолдиргани, ниҳоят, устози

Абдулла Орипов панжасига панжа уриб, фахрли иккинчи ўринни олгани ҳам бежиз эмас-да! Битта айби — турфа хил мукофотлар оладию, «ювмайди». Мукофот олган дўстларини бўлса уриб бўлса ҳам, «ювдирмай» қўймайди.

4. Биз — ижодкорлар гоҳо «Тарихда қолиш» масаласи ҳақида ҳазиломуз гапириб қўямиз. Менинг қатъий фикримча, Мирпўлат Мирзо агар шоир бўлмаганида, ажойиб ҳазил-мутойибалари, ҳозиржавоблиги, нозик киноя-қочиримлари билан ҳам албатта тарихда қоларди! Мирпўлат қайта нашр қилинган «Дўрмон ҳангомалари» китобимнинг асосий ва доимий қаҳрамонларидан бири! Унинг энг яхши одати — дўстларига меҳрибонлиги. У айтади, мен ёзаман. У айтиб қолаверади, мен китоб қилиб элга тарқатаман. Ҳалигача мендан бир тийин сўрамаган.

Мана, Мирпўлат айтган ҳангомалардан бири.

Мирпўлат Дўрмонда ижод қилаётган кунларнинг бирида зерикиб, гурунглашиш учун кекса ёзувчи Исоқ Ўктамовнинг хонасига чиқади. Шоир Мирзо Кенжабек билан ниманидир қизғин муҳокама қилишаётган отахон ноқулай бўлса-да, ташрифнинг бемаврид эканлигини айтади:

— Мирпўлат, кечирасиз, Мирзо билан ўзаро гапимиз бор эди...

Шоир кутилмаган эътироздан мутлақо ўзини йўқотмайди:

— Жуда яхши. Шу ерда гаплашасизларми ёки ташқарига чиқасизларми?..

5. Дунёда шоирларчалик ўз асарини яхши кўрадиган ижодкор бўлмайди дейишади. Ҳақ гап — мақтанчоқлик шоирларга қўндоқда теккан дард. Бу «фазилат» Мирпўлатга ҳам хос. Дўстимиз: «Парвозим баланд, бу жой менга сал торлик қилиб қолаётгандек... Шу кетишимда жаҳонга чиқиб кетаман-ов, мана кўрасизлар», — дея ҳазиллашиб қўярди. Ана ўша гапларига фаришталар омин деган эканми, шоир янги ташкил этилган «Жаҳон адабиёти» журналига Бош муҳаррир ўринбосари бўлди. Қийинчиликларга қарамай, ихчам жамоани бинойидек бошқариб, жавлон уриб юрибди.

6. Дўст сафарда билинади дейишади. Агар олис сафарга отланиб, ҳамроҳ қидирмоқчи бўлсангиз, Мирпўлатдан яхшисини тополмайсиз. Биз — дўстлари бунга кўп марта гувоҳ бўлганмиз. Эсимда, бир гал Андижонга бориб, у ердан Абдухалилхожи бошчилигида Арслонбоб тоғларига чиқдик. Ўшанда Мирпўлат от миниб, юргизишни билмай, «Отни қандай қилиб қўрқитади?» дея ҳаммамизни кулдирган эди.

7. Шифокорларнинг гувоҳлик беришича, жамики касалликларнинг асосий сабабчиси — асабийлик эмиш. Саноқли умрни қисқартирадиган ҳам асабийлик, асаббузарлик экан. Мирпўлат дўстимиз бу жиҳатдан ҳам омадли, бахтли инсон. Чунки унда... асабнинг ўзи йўқ! Ҳа, ҳа, ишонаверинг, бу — махсус текширишларда аниқланган ҳақиқат! Шу маҳалгача ҳали ҳеч ким унинг ростакамига жаҳли чиққанини, бировга овозини кўтариб бақирганини кўрган, эшитган эмас. Мана, энди дўстимнинг яна камида юз йил яшашига мен кафилман десам ишонарсиз. Қолган гапларни ана ўшанда айтаман...

Унгача, дўстимизга соғлик-омонлик, ижодига барака тилаб қоламиз. У ҳангомаларни айтаверсин, биз эса...

Шодмон ОТАБЕК

Сирожиддин САЙЙИД

ҚУРБОН ЭШМАТ КЕЛМАДИ

(Ҳам эътироф, ҳам ҳазил)

Қурбон Эшматни ҳамма танийди.

Бу диёрда у бормаган гўша, унинг хосиятли қадами етмаган манзил йўқ ҳисоби. «Хосиятли» деганимизнинг боиси, қайга борса, албатта дўст орттиради, биродар урчитади. Қозилар, отбоқару чўпон-чўлиқлар, бўлис, ҳоким, ширкатбошию фаррош, такси ҳайдовчисидан тортиб миршаббошию мироблargача, носфурушлару қазифурушларнинг қанчаси унга дўсту қадрдон. Лекин уни истаб, йўқлаб, сўроқлаб топаман, гаплашаман деганлар оворайи жаҳон бўлади. Сабаби, у ишда кам бўлади. Йўқ, ишга келади, бироқ қачон келади, қачон кетади — бунинг кафолатини ҳеч ким бўйнига олмаган, ҳеч ким билмайди ҳам.

Дўстимизнинг иш кунлари тахминан тушликдан кейин, пешин билан аср намозининг оралиғида, балки аср билан шомнинг тирқишида бошланади десак ҳам хато бўлмас. Бу масалада ташхисчи мухбирларнинг ўз тахмини, хулосаси бор:

— У киши келадилар, азиз жонлари соғ бўлса агар шак-шубҳасиз келадилар, — дейди ярқироқ калласи таҳририят осмонини тўлин ойдай нурлантириб тургувчи масъул котиб Исмат Худоёр. — Ҳозирча келганлари йўқ.

Бу орада етмиш марта сим қоқиб, етмиш бора еттинчи қаватга чиқиб тушдик ҳамки, Қурбон Эшмат келмади.

Хонаси очиқ, уч холаю бир амма, бир амаки билан бир ярим тоға, яна бир жабрдийда чеча, у ҳам деярли ярим жон — жами етти киши, бу ёғи водийдан, у ёғи воҳадан, мўлтираб, жовдираб илҳақ ўтиришибди, бироқ хонанинг ҳақиқий эгасидан ҳамон дарак йўқ...

Чошгоҳ чоғи Қаршидан Исроил полвон хуноб бўлиб қўнғироқ қилди:

— Қурбон Эшмат келаман девди, а, бу келмади-ку?!

Хоразмдан Рўзимбой Ҳасан, Термиздан Бахтиёр Олломурод билан Чори Ҳожи, Чиялдан Яраш Жумабой, Кўкдаладан Бойназар бойбува, Деновдан Зойир Мамажону Бўкадан Сирожиддин Рауфнинг қайниси, яна қанча фаридаю раънолар алламаҳалгача сим қоқишди, лекин... бу Қурбон Эшмат, бу дарди бедаво келмади, келмади-да!

Шу куни Фарҳод Рўзиев билан Исмат Хушевнинг қўл телефонлари батарейкалари неча марта ўлиб, неча марта қўлларида жон берди.

Кечга томон Бойсундан келиб пойтахтга муқим бўлиб қолган эшонзодалардан Саиднеъмат эшон ҳам нима учундир «Қурбон Эшмат ака келмадиларми?» деб қизиқиб қолдилар.

Сурхондан келган таниқли мунаққид-мухбир Жовли Хушбоқ кутавериб, кўз тутавериб сулайиб қолаёзди. Бир бемаза шоир Қурбон Эшматнинг иш столидаги қоғозлару сиёҳдан фойдаланиб Жовлибой оғамизга ҳазрат Навоийнинг ғазали руҳида шеърий ҳазил битиб кетди:

«Сиёҳ бирлан ювгилу қоғоздан кафан қилгил».

Худди ўша куни шоир дўстимиз Асқар ҳожининг телефони ҳам ҳаргиз тиним билмади: «Қурбон Эшмат келмадими?» деган саволларга жавоб бераверив Ҳожи чарчаб қолди, ишидан унум кетди. Кейин аниқланишича, у кишининг телефон рақамларида Қурбон Эшмат рақамлари билан уйқаш жойи бор экан.

Қурбон Эшматнинг сурункали юришлари бор.

Хоразмда у киши билан бирга нортуяни миниб сайр қилганмиз.

Хева бозоридан Хоразм қундузининг асл мўйнасидан тайёрланган телпаклардан бирга харид қилганмиз. Қишнинг авжи чилласида дўстимизнинг телпагини ўғирлаб кетишди. Норқобил Жалил ҳам бор эди ўшанда, у ҳам Қурбон Эшматнинг муборак боши яккаланиб қолмасин деб ўз телпагини ўғриларга «туҳфа» қилди. Уларнинг олдида ноқулай бўлмасин деб мен ҳам укамга бериб юбордим.

Хуллас... Қурбон Эшмат ким ўзи?

Жиддий ёзувчи акамиз томоқ қириб, салмоқ билан бундоқ деди:

— Мухбирлар ичида дакангроғи шу шекилли...

Тўқсонга кирган Тошмуқим момонинг меҳрибон ҳам ғамхўр фарзанди — Қурбон Эшмат, бир этак боланинг мушфиқ отаси — Қурбон Эшмат, бу ёруғ дунёда орттирган бойлигим, топган давлатим деб фақат дўсту ёрлари, оға-иниларини тушунгувчи саҳоватпеша — Қурбон Эшмат, Шаҳрисабз сувларидан ётиблар ичиб, гўзал Тошкент кечаларида тириклик шаробини сипқориблар яшаётган Қурбон Эшмат — озод мамлакатнинг озод бир журналисти ҳозир қай бир шаҳар ё қишлоқда қай бир мубталонинг, бир ҳожатманд ё бир бева-бечоранинг дардига малҳам бўлайин деб юргандир-да...

Журналистларнинг байрамида ҳам кўринмади, бизнинг тўйга ҳам келмади. Устозлар удумини давом эттириб, бу — кўнгли доим уйғоқ, қалби ҳам, чеҳраси ҳам мудом очиқ-кушод, камтарин қаламкаш дўстимизга бир мутойиба, ҳазил шеърий мадҳия битдик. Бола-чақалари катта бўлганда ўқиса кўнгиллари ўсар, волидаи муҳтарамаси кўрса дуо айлар, ўзи эса... ўзи ўқиган заҳоти эртагаёқ жилмайиб кириб келса ҳам ҳеч ажаб эрмас.

Сурхонми ё Қашқадан
Кутилган пойиз келди.
Бир-бирин қўлтиқлашиб
Қози ҳам райис келди.
Ғузордан тандиркабоб,
Деновдан майиз келди.
Челакдан чак-чак келди,
Кўқондан пашмак келди,
Қурбон Эшмат келмади.

У пайт рамазон эди,
Нос унда арзон эди.
Ҳайит ўтиб, ҳут келди,
Ким ёрти, ким бут келди.
Қанча сигир, говмишнинг
Елинига сут келди.
Ўт-ўлан, хашак келди,
Қанча мов пишак келди,
Қурбон Эшмат келмади.

Бу дунёга термулсанг
Кўса ҳам кўп, кал ҳам кўп.
Соғлари-ку, майлига,
Бекорчи касал ҳам кўп.
Бу даргоҳга қанчалар
Кўса келди, кал келди.
Барчаси бир кўмакка,
Мададга маҳтал келди.
Тош келди, Тошмат келди,
Нос келди, носкаш келди,
Қурбон Эшмат келмади.

Қурбон Эшмат қайдасан?
Гоҳ чолғу, гоҳ найдасан.
Кутган маҳал келмайин,
Кутмаган пайт пайдосан.
Котибият қон бўлди,
Хамирлари нон бўлди.
Бундаги бор қоғозлар
Чинқирар бир овозда:
Қурбон Эшмат келмади.

Инфаркт бўлиб телефон
Стол узра берар жон.
Жовдирар Жовли Хушбоқ,
Дўстим, дунёга хуш боқ.
Хуш боққилу қалам сур,
Қиличдан ҳам қалам зўр.
Қурбон Эшмат ким ўзи?
Олмосдай кескир сўзи.
У сендай дуторчимас,
Ё мендай бекорчимас.
Жаврамагил бунча ҳам:
Қурбон Эшмат келмади.

Қурбон Эшмат, бор бўлгил,
Бўта эдинг, нор бўлгил.
Битгайдир бу дунёнинг
Бир кун бор каму кўсти.
Қанча фақир зотларнинг
Сен чин ёри, чин дўсти.
Кезгайдирсан эл аро́,
Ҳар дил, ҳар кўнгил аро.
Бунга эса қуш келди,
Исмат келди, хуш келди.
Норқул носфуруш келди,
Қанча сўзфуруш келди.
Йўлаклардан ҳар доим
Бир қўшиқ нохуш келди:
Қурбон Эшмат келмади.

Мирзақул АҲАД

ТАНИШУВ

Ҳажвия

Хонимча маданият уйининг фаол мода шинавандаларидан қолишмаса керак. У худо берган бароқ қошларини бир тасма ипдек, шаҳло кўзлари атрофини эри урган муштипар хотин сингари кўкартириб, ҳафтанинг етти кунида автобусма-автобус юради.

Айниқса, бўсабоп лабларини айтмайсизми? Қачон қараманг, қип-қизил. Тикилган кўзни қамаштиради. Сочни эса қўяверинг...

Савол туғилади: хўш, бу хоним қайси идорада ва ким бўлиб фаолият кўрсатсайкин? Буни рост гап айта олмаган бўлур эдим...

Бир куни, шу десангиз, у билан автобус ўриндиғида ёнма-ён ўтириб қолдим.

— Синглим, айбга буюрмайсиз, қаерда ишлайсиз? — дея гап ташладим.

У қўлини оғзига қўйиб, бир илжайди. Бармоқларига тикилиб қолибман. Синчиклаб қарасам, ё тавба, тирноқлар ҳам шундай узун бўладими? Худди қошиқнинг ўзгинаси-я. Бунинг устига қуйиб қуйгандек лолазорнинг ўзи.

— Ака Боқижон! — дея жавоб берди у бироздан кейин. — Сиз сўрайсизу мен айтмайманми? Ахир, қўл остингизда беш йилдан бери фаррош бўлиб ишлаяпман-ку!

Дилмурод ЖАББОР

ҚАЧОН ЎСАДИ?

Сартарошга олиб бордик,
Алижонни.
Биринчи бор бориши-да —
ҳайрон бўлди.
Чаққон қўлли уста йигит
бир зум ишлаб,
Жингалаксоч калла тақир,
«вайрон» бўлди.
Алижон лол, катта кўзгу
қаршисида.
Афт-ангори ўзига сал
ёқмай қолди.
Сочларимни топиб бер
деб, — хархашалаб,
Сартарошга хўмрайганча
уввос солди.
Икки дона конфетга ҳам
қарамагач,
Эртага ўсади деб
овунтирдик.
Тезроқ ўссин, остига сув
қуяйлик деб,
Уйга келиб ювинтирдик,
чўмилтирдик.
Сартарошга бормайман, дер
энди асло
Ҳамон хафа, ҳамон хомуш,
шўхлиги кам.
Қачон ўсар — сўрагани
битта савол —
Тугамайди онасининг
эртаси ҳам.

БУХОРО ЯКШАНБАСИ

Бухорода ўзгача,
Ҳафтанинг ҳар шанбаси.
Алоҳида ташвишли,
Шаҳарнинг якшанбаси.
Тонгданоқ «шара-бара»

Боланинг тили ширин

Ҳуштак чалар сездириб.
Қандолатчи сас берар,
Ҳуштакчидан ўздириб.

Хаял ўтмай нишолла,
Қуюққина келади.
Бири-бирига қовоқ,
Уюбгина келади.

Мамнун кутар жажжилар,
Хўрозқандчи холани.
Эргаштириб юради,
У ҳам бир тўп болани.

Оқшом тушгач болалар,
Ухлашади ҳар қалай,
Оналар дер: —
Давлатнинг
Боғчасидан айланай!

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Назм-наср бўлими: 136-56-50
Ижтимоий бўлим: 136-55-78

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир —Камол МАТЁҚУБОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди 19.30.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0631. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—8840.